

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ ЧЕЧЕНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ
ОТДЕЛ ОБРАЗОВАНИЯ КУРЧАЛОЕВСКОГО РАЙОНА
ЧЕЧЕНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
МБОУ «Ахмат-Юртовская СШ №1 им. А-Х. Кадырова»**

**Рабочая программа
учебного курса «Чеченский язык»
для обучающихся 1-4 классов**

с. Ахмат-Юрт, 2024г.

КХЕТОРАН КЕХАТ

Лелаш долчу нормативан-бакъонан документашца догIуш, нохчийн мотт (оърсийн мотт а санна) Нохчийн Республикин пачхьалкхан меттан статус йолуш бу (2007 шеран 25 апрелан N 16-РЗ йолу «Нохчийн Республикин меттанийн хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 ш. N 13-РЗ ред.). Иза нохчийн халкъан оьздангаллин коьрта хьал а ду, дешаран хьукматашкахь дешаран предмет санна хьобхуш а бу.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан программа (кхидIа Программа) кхолларан бух бу хIара нормативийн-бакъонийн документаш:

- Россин Федерацин конституци (26 статья);
- 2012 шеран 29-чу декабран №273-ФЗ йолу «Россин Федерацин дешаран хьокъехь» Федеральни закон (5, 8, 12, 14 ст.) (02.07.2021 ш. ред.);
- 1991 ш. 25 октябран № 1807-1 йолу «Россин Федерацин халкъийн меттанех» Федеральни закон (2, 6, 9, 10 ст.) (11.06.2021 ш. ред.);
- Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандарт, Россин Федерацин серлонан Министерсвос 2021 ш. 31 майхь № 286 йолу омранца чIагIдина долу;
- Кхетош-кхиоран герггара программа (къобалйна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (02. 06. 2020 ш. № 2/20 йолу протокол);
- Россин Федерацин къаьмнийн ненан мотт хьехаран концепци (Россин Федерацин серлонан Министерсвон коллегехь чIагIйна 2019.10.01);
- Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьртачу дешаран герггара программа (къобалйна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (18.03.2022 ш. № 1/22 йолу протокол);
- 2003 шеран 23 мартан Нохчийн Республикин конституци (09.01.2022 ш. хийцамашца);
- 2007 шеран 25 апрелан N 16-РЗ йолу «Нохчийн Республикин меттанийн хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 ш. N 13-РЗ ред.);
- 2014 шеран 30 октябран N 37-РЗ йолу «Нохчийн Республикин дешаран хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 N 13-РЗ ред.);
- 2020 ш. 17 августан № 180 йолчу «Нохчийн Республикин дешар кхиор» Нохчийн Республикин пачхьалкхан программа хийцамаш йукъабалоран хьокъехь» Нохчийн Республикин Правительствон Постановлени (2022.03.17 бинчу хийцамашца);
- Нохчийн Республикин тIекхуьу чкъор син-оьздангаллин кхетош-кхиоран а, кхиаран а

йукъара концепци (тӀечӀагӀийина Нохчийн Республикин Куьйгалхочо 14.02.2013 ш.);

- Нохчийн меттан нийсайаздаран коьртачу бакъонийн гулар тӀечӀагӀийарх №83 йолу Указ (тӀечӀагӀидина Нохчийн Республикин Куьйгалхочо 2020 шеран апрелан 29-чу дийнахь)
- Нохчийн Республликехь нохчийн мотт а, литература а хьехаран концепци (чӀагӀийина 2022.05. 12 № 3 йолчу Илманан Советан кхеташонехь);
- Нохчийн меттан нийсайаздаран коьрта бакъонаш /Джамалханов З.Д., Мациев А.Г., Овхадов М.Р., Халидов А.И., и.д. кх. – Соьлжа-гӀала: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2022. – 64 а.

Программа кхочушйаран бухахь системехь-гӀуллакхдаран некъ бу. «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Ӏамор тӀехъажийна ду гуманитарни циклан кхечу дешаран предметашца межпредметни уьйр кхочушйарна.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан йукъара характеристика

«Нохчийн мотт» дешаран предметан герггара белхан Программа йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран программаш кхочушйечу организацешна (хьукматашна) хӀоттийна йу. Школан дешаран хӀинцалерчу тенденцешна а, Ӏаморан жигарчу методикашна а тӀехъажийна йолу «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан программа хӀотторехь хьехархошна методикин гӀо лацаран Ӏалашонца кечийна йу хӀара Программа.

Белхан Программас хьехархочун аьтто бийр бу:

- 1)нохчийн мотт хьехаран процесехь йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь кепе далийна Ӏаморан личностни, метапредметан, предметан жамӀашка кхачаран хӀинцалера некъаш кхочушдан;
- 2) Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца (Россин Федерацин серлонан Министерсвос 2021.05.31 № 286 йолу омранца чӀагӀидина долу); Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьртачу дешаран герггарчу программаца (къобалийна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (18 мартан 2022 ш. № 1/22 йолу протокол); Кхетош-кхиоран герггарчу программаца (къобалийна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (02. 06. 2020 ш. № 2/20 йолу протокол); Нохчийн Республикин тӀекхуьу чкъор син-обздангаллин кхетош-кхиоран а, кхиаран а йукъара Концепцица (тӀечӀагӀийина Нохчийн Республикин куьйгалхочо 14.02.2013 ш.) цхьаьнадогӀу Ӏаморан кхочушдан лору жамӀаш а, «Нохчийн мотт» дешаран предметан чулацам а Ӏаморан шерашца къасто а, хӀоттамца дӀанисбан а;

3) билгал йолчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билгалдина дакъа/тема Iаморна дешаран хенан магийнчу герггарчу дIасайекъарх, ткъа иштта дакъойн/темийн Iаморан коьчал карайерзорхъама йалийнчу дешаран гIуллакхдаран коьртачу кепех пайда а оьцуш, календарно-тематикин планировани кечйан.

Программин чулацам тIехъажийна бу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандарто «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана лехамийн декъахь далийнчу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьрта дешаран программа кхиамца карайерзоран жамIашка кхачарна.

Программа тIехъажийна йу «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана йукъайогIучу нохчийн меттан курсана кхачо йарна а, гIо лацарна а. «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан герггарчу белхан Программин чулацам йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца цхъаьнабогIуш бу.

Дешаран предметан чулацам внеурочни гIуллакхдарехула а кхочушбан тарло: экскурсеш, тематикин мероприятеш, кыйсамаш (конкурсах), и.д.кх.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан Программин чулацаман коьрта линиш

Дешаран предметан коьчал меттаIилманан дакъошца йогIуш хIоттийна йу. Нохчийн меттан систематически курс Программехь хIокху чулацаман линишца йалийна йу: «Маттах лаьцна хаамаш», «Фонетика, орфоэпи, графика, орфографи»; «Лексика», «Морфемика», «Морфологи», «Синтаксис», «Орфографи а, пунктуаци а», «Къамел кхиор».

Программехь къаьсташ йу кхо блок: «Къамелан гIуллакхдаран тайпанаш», «Систематически курс» (1-чу классехь хьалхарчу эха шарахь – «Йоза-дешар Iамор»), «Къамел кхиор».

«Къамелан гIуллакхдаран тайпанаш» цIе йолу хьалхара блок йобзна йу шайн вовшашца йолчу уьйраца цхъаьна къамелан гIуллакхдаран деа тайпанехула кхиарца, йуьхьанцарчу классийн дешархойн (тIекеренан Iалашонаш къасто хаа, къамелан тIекеренехь нийса дакъалаца) коммуникативни карадерзарш кхиорца; къамелан этикетан бакьонех пайдаэцаран практика алсамйаккхарца.

«Систематически курс» цIе йолчу шолгIачу блоко йукъалоцу меттан дакъойх пайдаэцарна тIехь тергам барна кхачо йен чулацам, дешаран а, практикин а хьелашкахь меттан дакъойх пайдаэцаран бухера карадерзарш а, хаарш а кхиор; хIинцалерчу нохчийн литературни меттан норманех болу йуьхьанцара кхетамаш кхоллар. ХIара блок

тЕхъажийна йу (Іамийнчун гурашкахъ) хІинцалерчу нохчийн литературни меттан норманаш практикехула карайерзорна; дахаран йерриге сферашкахъ нохчийн маттах пайдаэцарехъ жобпаллин а, кхетаме а йукъаметтиг кхиорна.

«Къамел кхиор» цІе йолу кхоалгІа блок. Чулацаман коьртачу декъах кху блокехъ тексташца бен болх бу: кхета хаар кхиор, йеллачу тексташна анализ йар, тайп-тайпанчу функционални-маЪІнийн тайпанийн, жанрийн, стилийн шен тексташ кхоллар.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморан Іалашо а, хьесапаш а

Йуьхъанцарчу йукъарчу дешаран тІегІанехъ «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморан **Іалашо** – дешархойн коммуникативни хьуьнарш кхоллар (барта а, йозанан а, монологан а, диалоган а къамел кхиор), уьш къамелан гІуллакхарна практикехъ йукъабалор; дешархошкахъ нохчийн маттах а, халкъан культурица цуьнан уьйрах а билгал долу хаарш кхоллар.

Йуьхъанцарчу йукъарчу дешаран тІегІанехъ «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморан **хьесапаш** ду дешархошкахъ кхоллар а, кхиор а:

- нохчийн меттан шатайпаналлех, къоман ламастех, шен халкъан культурех йуьхъанцара кхетам; этнически кхетам (самосознани) кхиор;
- нохчийн матте позитиван эмоцин-мехаллин йукъаметтиг, цуьнан цІеналла а, башхалла а ларйарехъ декъах хиларан синхаам; нохчийн матте бовзаран дог дар, шен къамел кхачае дало гІертар;
- тІекеренан Іалашонашца, хьелашца, хьесапашца богІу меттан гІирсаш харжарехула, нохчийн маттахъ жамІаш дарехула а, шена хетачунна бух балорехула долу хьуьнар кхоллар а, кхиор а;
- хьехархочун/однокласникийн барта аларш хазарехъ тІеэца хьуьнар кхоллар а, кхиор а;
- нийса йеша а, нийса йазйан а, урокан темехула диалогехъ а, коллективан беседехъ дакъалаца, чолхе доцу барта монологан аларш а, йозанан тексташ а хІитто хаар кхоллар а, кхиор а;
- нохчийн меттан системех а, хІоттамах а болу йуьхъанцара кхетамаш (фонетикех, графикех, лексикех, морфемикех, морфологех, синтаксисах);
- функционални говзалла а, хийцалучу дуьненаца кхиаме зІе латто а, кхин дІа долчу кхиаме дешарна кийча хилар а кхоллар а, кхиор а.

Дешаран планехъ «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан меттиг

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца цхьаьнадогӀуш, «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана йукъа а йогӀу, Iамо тIейожош а йу.

«Ненан (нохчийн) мотт» Iаморна леринчу сахьтийн йукъара терахь – 405 с.
(хIора классехь кIирнах 3с.): 1-чу классехь – 99 с., 2-чу классехь – 102 с., 3-чу классехь – 102 с., 4 классехь – 102 с.

Дешаран учрежденин бакъо йу дешаран предмет Iаморна деллачу сахьтийн барам, дешаран йукъаметтигийн декъашхоша кхуллучу планан декъан сахьтийн чобтах ша алсамбаккха.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

1 класс

Йоза-дешар Iамор

Къамел кхиор

Гайтаме-васте моделин гIоьнца къамелах болу йуьхьанцара кхетам.
Къамел суьртийн а, схемийн а гIоьнца маьIнийн дакъошка (предложенешка) декъар.

Текстах болу йуьхьанцара кхетам. Хозуьйтуш ша йоьшуш а, ладугIуш а текстах кхетар.

ХIума а, цуьнан це йоккху дош а.
(Мила?), (хIун?) бохучу хаттаршна жобпаш лун дешнаш. ХIуманийн дараш гойту дешнаш. Дашах а, предложенех а йукъара кхетам.

Iаморан диалогехь дакъалацар. Билгалиьаьхначу теманашна а, хьелашна а йуьхьанцара диалог хIоттор.

Сюжетан суьртех а, шайн ловзарех а, занятех а, тергамех а дийцаран кепехь кегий дийцарш хIиттор.

Къамелан гIиллакхаш. Нохчийн метган гIиллакхе дешнаш (маршалла хаттар–*Иуьйре дика хуьлда! Суьйре дика хуьлда! Де дика хуьлда! Иодика йар – Иодика йойла! благодарность – Дела реза хуьлда! Баркалла! ...*).

Хаттаран предложенин интонаци (йиш).

Нохчийн маттехула йолчу тексташкахь оьрсийн маттара тIеэцна дешнаш довзар.

Дош а, предложени а

Дешан маьIнин тергам. Гергара а, дуьхьалара а маьIна долу дешнаш. Уьйр лелорехь дешан меттиг а, цуьнан гIуллакх а. Къамелехь хIуманаш, хIуманийн билгалонаш, дараш билгалдечу дешнех нийса пайдаэцар.

Дош а, дешнийн цхьаьнакхетар а.

ХIума (объект) йовзар санна дош тIеэцар. Дешан маъИнина тIехъ тергам.
Дош а, цо билгалйо хIума а йовзар (къастар).

Дош а, предложени а йовзар. Предложеница болх бар: дешнаш билгалдахар, церан хьалх-тIаьхьалла (рогIалла) хийцар. Предложенин йозанан кеп йалор. Тайп-тайпанчу эшарца (интонацица) предложенеш дIайешар. Интонированин (иэшарца йешаран) хаарш шардар. Текстера предложенин барам билгалбар.

Диалог.

1-на тIера 10-на тIекхаччалц дагардар.

Фонетика

Къамелан аьзнаш. Дешан аьзнийн хIоттаман а, цуьнан маъИнийн а цхьаалла. Дашехъ долчу аьзнийн хьалх-тIаьхьалла а, аьзнийн барам а къастор. Схемина тIе а тевжаш, къамелан аьзнийн характеристика йар. Нохчийн меттан аьзнаш оьрсийн меттан аьзнашца дустар.

«К» элпаца билгалде аьзнаш.

Цхьана йа масех озаца къаьсташ долу дешнаш дуьхь-дуьхьал хIиттор: *лом, лам, кхор, кор, лу, ло*. Дешан аьзнийн анализ, аьзнийн моделашца болх бар: дешан аьзнийн хIоттаман модель йиллар, билгалйинчу моделаца догIу дешнаш далор.

Мукъа, мукъаза аьзнаш а, зевне, къора мукъаза аьзнаш а довзар (къастар).

Нохчийн меттан ша-тайпа аьзнаш: *кх, къ, кI, аь, оь, уь, юь, яь, хь, гI, пI, тI, хI, цI, чI, I*.

Дешдакъа аларан уггаре жима дакъа санна. Дешнаш дешдакъошка декъар. Дашехъ дешдакъоьин барам. Дешнаш дешдакъошца дешар.

Графика

Аз а, элп а довзар (къастар): элп аз билгалден хьаьрк санна. Нохчийн меттан элпаш. Доккха а, могIанан а элп. Абат (алфавит). Нохчийн алфавитан оьрсийн алфавитах къастар.

Нохчийн графикаьин дешдакъоьин принцип. Нохчийн меттан шина хьаьркаца билгалдо ша-тайпа мукъа (*аь, уь, оь*) а, мукъаза (*гI, кх, къ, кI, пI, тI, хI, хь, цI, чI*) а элпаш. Элп *I*. Дешнийн аьзнийн-элпийн анализ.

Е, ё, ю, я, й элпийн гIуллакх.

Адамыйн фамилешкахъ а, цIерашкахъ а, дийнатиьин а, гIалиьин, йартиьин, урамыйн цIерашкахъ а доккха элп *е, ё, я, яь, ю, юь* йаздар.

Нохчийн алфавитехъ элпийн хьалх-тIаьхьалла.

Йешар

Дешдакъошца йешар (мукъа аз билгалдечу элпе хъаьжжина). Дешдакъошца шера а, индивидуальни темпаца йогӀучу сихаллица дийнна дешнашца а йешар. Сацаран хъаьркашца йогӀучу соцунгӀашца а, интонацица (иэшарца) а йешар. Дешнаш, дешнийн цхъаьнакхетарш, предложенеш, йаккхий йоцу тексташ кхеташ йешар. Йаккхий йоцу прозин текстийн а, стихотворенийн а исбаьхьаллин йешар. Хъехархочун хаттаршна тӀетевжаш а, шеггара а текст схъайийцар.

Нийсааларан (орфоэпин) йешар (дийнна дешнаш деша дуйлалуш). Нийсайаздаран (орфографин) йешар (проговаривание), дӀайоьшуш йазйарехь а, схъайазйарехь а ша шен таллам (самоконтроль) баран гӀирс санна.

Йоза

Йоза Iамор а, каллиграфин говзалла кхоллар а. Йоза кхочушдечу хенахь, ларбан оьшу уьнахцӀоналлин лехамаш бовзийтар. Куьйган пӀелгаш лелоран жигаралла (мелкая моторика) а, паргӀат куьг лелор а кхиор.

Тетрадь тӀехь кехатан агӀонан шортонехь а, классан уьнан шортонехь а ориентаци йан хаар кхиор.

Йозанан даккхий а, моглӀанан а элпаш дӀайаздар карадерзор. ЦӀена а, къаьсташ долчу а хотӀаца йаздар. ДӀадоьшуш дешнаш а, предложенеш а йазйар.

Текст нийса схъайазйаран приемаш а, хьалха-тӀаьхьалла а.

Элпийн боцу графикаин гӀирсийн гӀуллакхах кхетар: дешнашна йукъарчу кӀайдарган, сехьадаккхаран хъаьркан.

Орфографи а, пунктуаци а

Нийсайаздаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: дешнаш къаьстина йаздар; предложенин йуьххьехь а, долахь цӀерашкахь а (адамийн цӀерашкахь, дийнатийн, гӀалийн, йартийн, урамийн а цӀерашкахь) а доккха элп йаздар; адамийн цӀерашкахь, фамилешкахь, дайн цӀерашкахь а *я, яь, ю, юь, е, ё* элпийн а, долахьчу цӀерашкахь а, тӀеэцначу дешнашкахь а *я, ю, е, ё* элпийн а нийсайаздар; нохчийн метган шалхачу мукъазчу элпийн (*хь, кх, цӀ, къ, пӀ, ...*) нийсайаздар; *ю, ы, ф, я, ц* элпашца долчу дешнийн нийсайаздар; мукъазчу аьзнийн цхъаьнакхетарш доцчу дешдакъошца долу дешнаш сехьадахар; предложенин чаккхенгахь сацаран хъаьркаш.

Систематически курс

Маттах болу йукъара хаамаш

Мотт адамийн уьйр лелоран коьрта гӀирс санна. ТӀекеренан Iалашонаш а, хьелаш а.

Фонетика

Къамелан аьзнаш. Мукъа, мукъаза аьзнаш а, уьш довзар а. Зевне, къора мукъаза аьзнаш а, уьш довзар а. Нохчийн меттан ша-тайпа аьзнаш.

Дешдакъа. Дашехь дешдакъойн барам. Дешнаш дешдакъошка декъар (мукъазчу аьзнийн цхьаьнакхетарш доцу атта дешнаш).

Графика

Аз а, элп а. Аьзнаш а, элпаш а довзар. Нохчийн меттан ша-тайпа (шалха) элпаш.

ТӀеэцначу дешнашкахь бен пайда ца оьцу *е, ё, ю, я* элпаш. Адамийн цӀерашкахь, фамилешкахь, дайн цӀерашкахь а, дийнатийн цӀерашкахь а доккха элп.

Нохчийн абат (алфавит): элпийн цӀераш, церан хьалх-тӀаьхьалла. Дешнийн къепйоза роӀаллехь нисдархьама, абатах пайдаэцар.

Элпийн боцу графикакин гӀирсаш: дешнашна йукъара кӀайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк.

Орфоэпи

Аьзнаш а, аьзнийн цхьаьнакхетарш а алар: шала мукъаза [кхкх], [тт], [лл], *и.д.кх*.

Лексика

Дош меттан дакъа санна (довзийтар).

Дош хӀуманан, хӀуманан билгалонан, хӀуманан даран цӀе санна (довзийтар).

Синонимаш а, антонимаш а (йукъара кхетам, терминаш а ца йалош).

Синтаксис

Дешнийн цхьаьнакхетар (довзийтар). Предложени меттан дакъа санна (довзийтар).

Предложенехь дешнийн къепе. Предложени дӀайазйаран бакъонаш. МаьӀнийн хаттарийн гӀоьнца предложенехь дешнийн уьйр билгалйаккхар. Кепех йохийна предложенеш йухаметтахӀиттор. Цхьаьнатоьхначу дешнийн кепех предложенеш хӀиттор. Предложенин схема. Предложенин схема йешар. Предложени а, цуьнан схема а йустар (соотнесение). Схемехула а, билгалдинчу дешнашкахула а предложенеш хӀиттор.

Текст. Текстан билгалонаш. Текстан тема а, цӀе а.

Орфографи а, пунктуаци а

Нийсайазйаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: предложенехь дешнаш къаьстина йаздар; предложенин йуьххьехь а, долахь цӀерашкахь а доккха элп йаздар: адамийн

цІерашкахъ а, фамилешкахъ а, дийнатийн цІерашкахъ а; адамийн цІерашкахъ, фамилешкахъ, ден цІерашкахъ, дийнатийн цІерашкахъ *я, яь, ю, юь, е, ё* элпийн нийсайаздар, тІеэцначу дешнашкахъ *я, ю, е, ё* элпийн нийсайаздар; нохчийн меттан мукъазчу элпийн (*хь, хІ, кх, чІ, и.д.кх.*) нийсайаздар; *щ, ь, ы, ф* элпашца долчу дешнийн нийсайаздар; дешнаш сехъадахар; предложенин чаккхенгахъ сацаран хъаьркаш: тІадам, хаттаран а, айдаран а хъаьркаш.

Текст схъайазйаран алгоритм.

Къамел кхиор

Къамел адамашна йукъахъ тІекере лелоран коьрта кеп санна. Барта а, йозанан а къамел: коьрта башхаллаш (отличия). Дош къамелан дакъа санна. Къамелехъ дешан маъІна (роль). Предложени а, текст а къамелан дакъош санна (довзийтар). Текстан цІе. Шен (собственный) текст хІюттор.

ТІекеренан хъелаш: тІекеренан Іалашо, хъаьнца, мичахъ кхочушхуьлу тІекере. Барта тІекеренан хъелаш (диалогаш ролашца йешар, видоматериалашка хъажар, аудиозаписе ладогІар).

Дешаран а, Іер-дахаран а хъелашкахъ къамелан этикетан норманаш (маршалла хаттар, Іодика йар, бехк цабиллар дехар, баркалла алар, дехар дар).

2 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Мотт адамийн тІекеренан коьрта гІирс а, къоман культурин хилам а санна. Россин а, дуьненан а меттан шортенан тайп-тайпаналлех йуьхъанцара кхетамаш. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ.

Фонетика, графика, орфоэпи

Аьзнийн маъІна къасторан гІуллакх; аьзнаш а, элпаш а; зевне, къора мукъаза аьзнаш довзар. Озан башхаллин характеристика: мукъа – мукъаза; зевне – къора мукъазнаш. Нохчийн меттан ша-тайпа мукъа фонемаш (*аь – аь̄, оь – оь̄, уь – уь̄*) а, уьш элпашца билгалйар а (*аь, оь, уь, яь, юь*). *Я, яь, ю, юь, е(ё)* элпашца дешнаш. *Э, е* элпашца дешнаш. Деха а, доца а мукъанаш. *Й* элпаца долу дешнаш. Нохчийн меттан ша-тайпа мукъаза фонемаш (*гІ, кІ, къ, кх, пІ, тІ, хІ, хь, цІ, чІ, І*) а, уьш элпашца билгалйар а. *Щ, ь, ы, ф* элпашца долу дешнаш. Шеконца [*оьв*], [*ой*], [*эв*] хеза дешнаш нийсайаздар.

Дешнаш дешдакъошка декъар (мукъаза элпийн цхъаьнакхетарш дерш а цхъаьна).

Дошамашца болх беш алфавитах болчу кхетамах пайдаэцар.

Элпийн боцу графикин гIирсаш: дешнашна йуккъехь кIайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк, абзац (цIен мога), сацаран хьаьркаш (Iамийнчун барамехь).

Лексика

Дош декаран а, маIнин а цхьаалла санна. Дешан лексикин маIна (йукъара кхетам). Текстехула дешан маIна билгалдаккхар йа дошаман гIюьнца маIна нисдар.

ЦхьанамаIнийн а, дукхаммаIнийн а дешнаш (атта дешнаш, тергам).

Къамелехь синонимех а, антонимех а пайдаэцарна тIехь тергам.

Дешан хIоттам (морфемика)

Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна. Цхьанаораман (гергара) дешнаш. Цхьанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш. Дешнашкахь орам къастор (аттачу меттигашкахь).

Морфологи

Къамелан дакъош

ЦIердош (довзийтар): йукъара маIна, хаттарш («мила?», «хIун?»), къамелехь пайдаэцар. Йукъара а, долахь а цIердешнаш (фамилеш, цIераш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш).

Хандош (довзийтар): йукъара маIна, хаттарш («хIун до?», «хIун дина?», «хIун дийр ду?»), къамелехь пайдаэцар.

Билгалдош (довзийтар): йукъара маIна, хаттарш («муха?», «хьенан?» «стенан?»), къамелехь пайдаэцар.

ДештIаьхье. Уггар йаьржина дештIаьхьенаш: *mle, mIera, чу, чуьра, кIел*, и.д.кх.

Синтаксис

Предложенехь дешнийн къепе; предложенехь дешнийн уьйр (карладаккхар).

Предложени меттан дакъа санна. Предложени а, дош а. Предложенин дашах къастар.

Аларан Iалашоне хьаьжжина, предложенийн тайпанаш: дийцаран, хаттаран, тIедожоран предложенеш.

Синхаамийн иэшаре (эмоцин окраске) хьаьжжина, предложенийн тайпанаш (интонацехула (иэшарехула): айдаран а, айдаран йоцу а предложенеш.

Орфографи а, пунктуаци а.

1-чу классехь Iамийна нийсайаздаран бакъонаш карлайахар. Предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь а доккха элп (цIераш, фамилеш, дийнатийн цIераш); предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш; дош цхьана моIарера вукху моIаре сехьадаккхар (дешан морфемин декъадалар тидаме а ца оьцуш);

Нийсайаздаран син иралла нийсайаздаран гIалат дан тарлун меттигах кхетар санна. Дешан йаздар къасторхьама (нисдархьама), Iаматан тIерачу нийсайаздаран дошамах пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: долахь цIерашкахь доккха элп: цIераш, фамилеш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш; йукъарчу цIерашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (ё)* элпийн нийсайаздар, тIеэцначу (йукъарчу) дешнашкахь *я, ю, е (ё)* элпийн нийсайаздар; долахь цIерашкахь: цIерашкахь, фамилешкахь, дайн цIерашкахь, дийнатийн цIерашкахь, меттигийн цIерашкахь (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (ё)* элпийн нийсайаздар, тIеэцначу дешнашкахь (долахь цIерашкахь) *я, ю, е (ё)* элпийн нийсайаздар; нохчийн меттан мукъазчу элпийн (*къ, кI, кх, гI, и.д.кх.*) нийсайаздар; шеконца [*оьв*], [*ой*], [*эв*] хезачу дешнийн нийсайаздар (*-эв, -аьв, -ев*); *ц, ь, ы, ф* элпашца долчу дешнийн нийсайаздар; деха мукъа *и, уь* хезачохь *й* элп йаздар; дештIаьхьенаш цIердешнашца къаьстина йазйар.

Къамел кхиор

Коммуникативни хьесап эвсараллица кхочушдархьама, барта тIекеренан Iалашонашца а, хьелашца а цхьаьнабогIу меттан гIирсаш харжар (деллачу хаттарна жоп далархьама, шена хетарг алархьама). Къамел дан хаар (дIадоло, къамелехь дакъалаца, къамел чекхдаккха, тидам тIеберзо, и. д.кх.). Къамелан диалоган кеп практикехь карайерзор. Дешаран а, Iер-дахаран а тIекеренан хьелашкахь къамелан этикетан норманаш а, орфоэпин (нийсааларан) норманаш а ларйар. Цхьаьна гIуллакхдарехь шимма цхьаьна а, тобанашкахь а болх дIахьуш, бартбан а, йукъарчу сацаме ван а хаар.

Суртан репродукцихула барта дийцар хIоттор. Ша бинчу тергамашкахула а, хаттаршкахула а барта дийцар хIоттор.

Текст. Текстан билгалонаш: текстера предложенийн маьIнийн цхьаалла; текстера предложенийн хьалх-тIаьхьалла; текстехь кхочушхилла йаьлла оила гайтар. Текстан тема. Коьрта оила. Текстан цIе. Билгалйинчу тексташна цIе харжар. Текстан дакъойн (абзацийн) хьалх-тIаьхьалла. Предложенийн а, абзацийн а роIалла талхийна тексташ нисйар.

Текстийн тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, оилайар, церан башхаллаш (йуьхьанцара довзийтар).

Декъалдар а, декъалдаран открытка (диллина кехат) а.

Текстах кхетар: текстехь болчу хааман буха тIехь цхьалха жамIаш кепе далоран хаар кхиор. Нийсачу интонација (иэшарца) текстан хозуьйтуш исбаьхьаллин йешар.

Хаттаршна тIе а тевжаш, 25-35 дешан барамехь йолу дийцаран текст ма-йарра схьайийцар.

3 КЛАСС

Нохчийн маттах болу хаамаш

Нохчийн мотт тIекеренан мотт санна. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ, лингвистикин эксперимент.

Фонетика, графика, орфоэпи

Нохчийн меттан аьзнаш: мукъа/мукъаза, къора/зевне мукъазнаш. Деха а, доца а мукъа аьзнаш.

Йеа а, йоца а дифтонгаш *иэ, уо*, уьш йазйар. Нохчийн маттахь *ь* гIуллакх. *ь, ь* долчу дешнашкахь (*айъа, тетрадь...*) аьзнийн а, элпийн а хIоттаман базар (соотношение).

Дошамашца, справочникашца, каталогашца болх беш, алфавитах пайдаэцар. Аьзнийн а, аьзнийн цхьаьнакхетарийн а аларан норманаш; дешнашкахь мукъачу аьзнийн дохалла (нохчийн маттахь жигара пайдаоьцучу дешнийн масалшца).

Лексика

Дешан лексикин маьIна.

Дешан нийса а, тIедеана а маьIна (довзийтар).

Дешан хIоттам (морфемика)

Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна; цхьанаораман (гергара) дешнаш; цхьанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш; цхьанаораман дешнаш а, синонимаш а довзар; дешнашкахь орам къастор (аттачу дешнашкахь); чаккхе, дешан хийцалуш долу дакъа санна.

Цхьанаораман дешнаш а, цхьана дешан кепаш а. Орам, дешхьалхе, суффикс – дешан маьIне дакъош. *-р, -хо, -ча* суффиксашца долу дешнаш. Хьастаран-жимдаран суффиксашца дешнаш кхоллар (*цIа-цIелиг, кема-кемалг...*).

Морфологи

ЦIердош: йукъара маьIна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар.

Долахь (фамили, цІе, ден цІе, дийнатийн цІераш, меттигийн цІераш, говзарийн, газетийн, журналийн цІераш...) а, йукъара а цІердешнаш. ЦІердешнийн терахъашца хийцадалар. Цхъаллин терахъан а, дукхаллин терахъан а бен кеп йоцу цІердешнаш. ЦІердешнийн классаш. ЦІердешнийн классийн гайтамаш. ЦІердешан дожар. ЦІердешан дожар билгалдаккхар. ЦІердешнийн дожаршца а, терахъашца а хийцадалар.

Билгалдош: йукъара маЫна, хаттарш (*муха? хьенан? стенан? муханиг?*), къамелехь пайдаэцар. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш. Билгалдешнийн классашца а, терахъашца а, дожаршца а хийцадалар.

ЦІерметдош (йукъара кхетам). Йаххыйн цІерметдешнаш а, къамелехь цараш пайдаэцар а. Текстехь цхъана дешан ца оьшу йух-йуха далор дІадаккхархъама, йаххыйн цІерметдешнех пайдаэцар.

Хандош: йукъара маЫна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар. Хандешан билгалза кеп. Хандешан карара, йахана, йоГу хан.

ДештІаьхье (карладаккхар). ДештІаьхьенаш *mle*, *чу*, церан дешхъалхенех (*mle-*, *чу-*) къастар.

Ца, ма дакъалгаш а, церан маЫна а.

Синтаксис

Предложени. Дешнийн цхъаьнакхетар. МаЫнийн (синтаксисан) хаттарийн Гюьнца предложенехь дешнашна йукъара уьйр билгалйаккхар.

Предложенин коьрта меженаш: подлежащи, сказуеми. Предложенин коьртаза меженаш (тайпанашка а ца йоькуш). Йаьржина а, йаржаза а предложенеш.

Хуттург йоцчу а, *а* хуттургаца йолчу а предложенин цхъанатайпанчу меженашна тІехь тергам.

Орфографи а, пунктуаци а

Орфографин син иралла нийсайаздаран ГІалат дан тарлун меттигах кхетар санна; ша хІоттийна а, билгалйаьхна а тексташ талларехь таллам а, ша шена таллам а (карладаккхар а, нийсайаздаран керлачу коьчалехь пайдаэцар а).

Нийсайаздаран (орфографин) дошамах дешан нийсайаздар къастош (нисдеш) пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакьонаш а, цараш пайдаэцар а: долахь цІерашкахь (фамилеш, цІераш, дайн цІераш, дийнатийн цІераш, меттигийн цІераш, говзарийн, журналийн,

газетийн... цІераш) а, йукъарчу цІерашкахь я, яь, ю, юь, е элпийн нийсайаздар (карладаккхар а, тІечІагдар а); йеха а, йоца а *иэ, уо* дифтонгийн нийсайаздар; чаккхенгахь -г, -к элпаш долчу цІердешнашкахь а йа *и* элп йаздар; дешан чаккхенгахь шала мукъаза элпаш йаздар (*дитт, мотт, балл...*); нохчийн меттан шатайпа мукъаза элпаш нийсайаздар (*ккх, ккъ, чкІ...*); дешан чаккхенгахь *н* элп йаздар; дештІаьхьенаш йаххийн цІерметдешнашца къаьстина йаздар; дакъалгаш *ца, ма* хандешнашца къаьстина йаздар; *й, ь, ь* элпашца долу дешнаш сехьадахар; шала мукъазчу элпашца (*лл, тт, сс...*) долу дешнаш сехьадахар; шалхачу шала мукъазчу элпашца (*ккх, ткъ, чкъ...*) долу дешнаш сехьадахар; цІердешнийн дукхаллин терахьан чаккхе; дештІаьхьенийн нийсайаздар; *ца, ма, дакъалгашца* дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а йаздар.

Къамел кхиор

Къамелан этикетан норманаш: барта а, йозанан а кхайкхар, дехар дар, бехк цабиллар дехар, баркалла алар, духатохар, и.д.кх. Дешаран а, Іер-дахаран а тІекеренан хьелашкахь къамелан этикетан норманаш а, нийсааларан (орфоэпин) норманаш а ларйар. Диалогехь а, дискуссехь а шена хетарг кепе дало, тІечІагІдан; барт бан а, цхьаьна гІуллакхдарехь йукъарчу сацанна тІетан а; шимма цхьаьна, тобанашца болх кхочушбеш, дарашна тІехь таллам (контроль) бан (барта уьйр йан) гІо ден къамелан гІирсаш.

Нохчийн мотт ца хуучу нахаца тІекере лелоран хьелашкахь къамелан этикетан башхаллаш.

Текстан план. Текстан план хІоттор, йеллачу планаца текст йаздар. Йаххийн цІерметдешнийн, синонимийн, хуттургийн гІоьнца текстехь предложенийн уьйр. Текстехь коьрта дешнаш.

Текстийн тайпанаш (дийцар, суртхІоттор, ойлайар) къастор а, билгалйинчу кепан шен тексташ кхоллар а.

Кехатан, дІакхайкхоран (объявленин) жанр.

Массара цхьаьна йа ша хІоттийнчу планаца текст схьаййцар.

Талламан, довзийтаран йешар.

4 КЛАСС

Нохчийн маттах болу хаамаш

Нохчийн мотт Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт санна.

Мотт – халкъан синъобздангаллин коьртачу мехаллех цхьаь санна.

Мотт бовзаран тайп-тайпана некъаш: тергам, анализ, лингвистикин эксперимент, мини-таллам, проект.

Фонетика, графика, орфоэпи

Йеллачу параметрашца дашехь а, дашехь доцуш а абзийн характеристика, дустар, классификаци йар. Дешан абзийн-элпийн таллам.

Къамел даран (говорение) а, йешаран а процесехь нийса интонаци (иэшар). Абзийн, абзийн цхьабнакхетарийн аларан норманаш; дешнашкахь, хинцалерчу нохчийн литературни меттан норманашца йогӀу, йохалла (Iаматехь Iамочу дешнийн кIеззиг масалшна тIехь).

Лексика

Къамелехь синонимех, антонимех, омонимех пайдаэцарна тIехь тергам.

Къамелехь дешнийн чIагIделлачу цхьабнакхетарех (фразеологизмех) пайдаэцарна тIехь тергам (довзийтар).

Дешан хIоттам (морфемика)

Хийцалучу дешнийн хIоттам, морфемаш атта къасталучу дешнашкахь орамаш, дешхьалхенаш, суффиксаш, чаккхенаш билгалйахар (Iамийнарг карладаккхар).

Дешан лард. Чолхе дешнаш (довзийтар).

Морфологи

Коьрта а, гIуллакхан а къамелан дакъош (йуьхьанцара довзийтар).

ЦIердош. ЦIердешнийн легар. 1, 2, 3, 4-чу легарийн цIердешнаш. Долахь цIердешнийн легар (цIераш, фамилеш).

Билгалдош. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш. Билгалдешнийн легар.1,2-чу легаран билгалдешнаш. Легалуш доцу билгалдешнаш (хьенан? стенан? хаттаршна жоп лун билгалдешнаш).

Терахьдош. Масаллин а, роIаллин а терахьдешнаш.

ЦIерметдош. Йаххийн цIерметдешнаш (карладаккхар). Цхьаллин а, дукхаллин а терахьан йаххийн цIерметдешнийн дожаршца хийцадалар.

Хандош. Хандешан билгалза кеп. Хандешнийн карара, йахана, йогӀу хан. Хандешнаш хенашца хийцадалар.

Куцдош (йукъара кхетам). МаьIна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар.

ДештIаьхье.

Хуттург. Цхьалхе а, чолхе а предложенешкахь хуттургаш.

Дакъалгаш *ца, ма*, церан маьIна.

Синтаксис

Дош а, дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а, церан тераллех а, башхаллех а кхетар; аларан Іалашоне хъаьжжина, предложенийн тайпанаш (дийцаран, хаттаран, тІедожоран); синхаамийн иэшаре (айдаран а, айдаран йоцу а) хъаьжжина, предложенийн тайпанаш; йаьржина а, йаржаза а (Іамийнарг карладаккхар). Цхъалхечу предложенин синтаксически таллам.

Цхъанатайпанчу меженашца йолу предложенеш: хуттургаш йоцу а, хуттургашца йолу а. Цхъанатайпанчу меженашца йолчу предложенешкахь дагардаран интонаци (иэшар).

Цхъалхе, чолхе предложени (йовзийтар).

Орфографи а, пунктуаци а

Орфографин син иралла нийсайаздаран гІалат дан тарлун меттигах кхетар санна; ша хІоттийна а, схъакховдийна а тексташ талларехь таллам а, ша шена таллам а (карладаккхар а, нийсайаздаран керлачу коьчалехь пайдаэцар а).

Нийсайаздаран (орфографин) дошамах, дешан нийсайаздар къастош (нисдеш), пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: дешхъалхенийн цхъаьна а, къаьстина а йазйар; хуттургаш йоцуш а, хуттургашца а цхъаьнатоьхначу предложенешкахь сацаран хъаьркаш.

Шина цхъалхечу предложенех лаьтгачу чолхечу предложенехь сацаран хъаьркаш (тергам).

Къамел кхиор

Барта а, йозанан а тІекеренан хьелаш (кехат, декъалваран открытка, дІакхайкхор (объявлени), и.д.кх.); диалог; монолог; текстан цІарехь текстан тема йа коьрта оила гайтар.

Йозанан къамелан нийса хилар, хьал долуш хилар, исбаьхьалла а тидаме а оьцуш, тексташ (йелларш а, шен а) нисйар.

Схъаййцар, дІайазйар (текстан барта а, йозанан кепехь а ма-йарра схъаййцар, текстан барта хоржуш схъаййцар).

Сочинени йозанан белхан тайпа санна.

Талламан, йовзийтаран йешар. Текстехь гучу кепехь балийна хаам лахар. Текстехь болчу хааман буха тІехь цхъалхачу жамІийн кепаш йалор. Текстехь болчу хааман интерпретаци а, жамІдар а.

ЙУЪХЪАНЦАРЧУ ЙУКЪБЪЕРЧУ ДЕШАРАН ТІЕГІАНЕХЪ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ПРОГРАММА КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

Йуъхъанцарчу шкоলেখъ «Ненан (нохчийн) мотт» предмет Іаморан жамІехъ кхетош-кхиоран гІуллакхдаран коърта некъаш кхочушдечу хенахъ дешархочун кхоллалур ду хІара **личностни** жамІаш:

гражданско-патриотически кхетош-кхиоран:

- шен Даймахкаца мехалаллин йукъаметтиг кхоллайалар, цу йукъахъ республикин истори а, культура а гойту, ненан мотт Іаморехула а;
- шен этнокультурин а, россин а граждански идентичностах кхетар, Нохчийн Республикин пачхъалкхан маттах санна, ненан (нохчийн) меттан маЪІналлех кхетар;
- шен мехкан а, даймехкан а дІадаханчун, таханенан, хиндолчун декъахъ хилар, цу йукъахъ исбаъхъаллин говзаршца болх барехъ, хъелаш дийцаре дарехула а;
- шен а, кхечу а халкъашка ларам, цу йукъахъ исбаъхъаллин говзаршкара масалийн буха тІехъ кхуллуш берг а;
- йукъараллин декъашхочух санна, адамах болу дуьххъарлера кхетам, адаман бакъонех а, жобпаллех а, ларамах а, адаман сийлаллех а, леларан гІиллакх-обздангаллин норманех а, адамашна йукъарчу йукъаметтигийн бакъонех а, цу йукъахъ исбаъхъаллин говзаршкахъ гайтинарш а;

син-обздангаллин кхетош-кхиоран:

- шен дахарехъ а, йешарехъ а зеделлачунна тІе а тевжаш, хІора адаман индивидуальность ларар;
- догъэцар а, ларам а, диканиг лаар а гучудаккхар, царна йукъахъ шегара хъал а, синхаамаш а бовзийтархъама, нийса меттан гІирсах пайдаэцар а;
- кхечу адамашна куьйган (физически) а, моральни (обздангаллин) а зен дарна тІехъажийнчу леларан муьлхха а кепаш цайезар (пайдаэца цатарлучу меттан гІирсех йобзнарш а цхъаьна);

эстетикин кхетош-кхиоран:

- исбаьхьаллин культурица лараме йукьаметтиг а, шовкъ а, искусстван тайпанашна а, шен а, кхечу а халкъийн ламасташна а, кхоллараллина а экамалла;
- исбаьхьаллин гIуллакхдаран тайп-тайпанчу кепашкахь ша гайта гIертар, меттан говзаллехь а цхьаьна; гIекеренан а, ша гайтаран а гIирсах санна, ненан меттан мехалаллех кхетар;

физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, эмоцин хьал а кхолларан:

- меттан дешаран процесехь кхин тIе (гIетоьхна) хаам лохуш, гонахехь (цу йукьехь хаамийн а) могошаллин а, кхерамзаллин (шена а, кхечу адамашна а) а дахаран кепан бакьонаш ларйар;
- къамелехь ша гайта тарлун некъаш харжарехь а, къамелан этикетан а, гIекеренан бакьонийн а норманаш ларйарехь а гучудолу дегIан а, синIаткъаман а могошаллин тIалам бар;

къинхьегаман кхетош-кхиоран:

- адаман а, йукьараллин а дахарехь къинхьегаман маьIнах кхетар, къинхьегаман жамIаш жобпаллин хьаште хьажор а, лардаран йукьаметтигаш а, къинхьегаман гIуллакхдаран тайп-тайпанчу кепашкахь дакъалацаран говзаллаш, исбаьхьаллин говзаршкара масалш дийцаре деш, тайп-тайпанчу корматаллашка кхоллалун шовкъ;

экологин кхетош-кхиоран:

- тексташца болх баран процесехь кхуллу Iалам Iалашдаран йукьаметтиг;
- цунна зен ден дараш цадезар;

Iилманан хаарийн мехаллаш:

- дуьненан Iилманехула долчу суьртах йуьхьанцара кхетамаш (цу йукьахь меттан системех, дийнна дуьненан Iилманехула долчу суьртан цхьана декбах санна, йуьхьанцара кхетамаш);
- довзаран хьашташ, жигаралла, дIадолорна гIера хилар, довзарехь хаа лаар а, шен лаамалла а, цуьнца цхьаьна ненан (нохчийн) мотт Iаморехь бовзаран хьашто а, и бовзарехь жигаралла а, шен лаамалла а.

МЕТАПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ

Йуьхьанцарчу школехь «Ненан (нохчийн мотт)» предмет Јаморан жамІехь дешархочун кхоллалур ду хІара дешаран универсальни довзаран дараш.

Коьрта маьІнийн дараш:

- тайп-тайпана меттан дакъош дуста (аьзнаш, дешнаш, предложенеш, тексташ), меттан дакъош дустархьама баххаш билгалдаха (къамелан дакъа хилар, грамматикин билгало, лексикин маьІна, и.д.кх.);
- меттан дакъойн тераллаш къасто;
- къастийнчу билгалонца объекташ (меттан дакъош) цхьаьнатоха;
- меттан дакъойн (аьзнийн, къамелан дакъойн, предложенийн, текстийн) классификаци йархьама ладаме билгало къасто; меттан дакъошна классификаци йан;
- хьехархочо йеллачу тергаман алгоритмаца меттан коьчалехь закономерносташ а, бІостаналла а каро (схьалаха); меттан дакъошца болх беш, дарийн алгоритмана анализ йан, меттан дакъойн анализ йарехь ша дешаран (Јамаран) гІуллакхаш къасто;
- билгалйинчу алгоритман буха тІехь дешаран а, практикин а хьесап кхочушдан оьшучу хааман тоаме цахилар гучудаккха, кхин тІе оьшучу хааман хьашт кепе дало;
- меттан коьчална тІехь тергамбаран хьелашкахь бахьанийн-тІаьхьалонийн уьйраш билгалйаха, жамІаш дан.

Коьрта талламан дараш:

- хьехархочун гІоьнца Јалашо кепе йало, меттан объектан, къамелан хьолан хийцамийн план хІотто;
- тІедиллар кхочушдаран масех кеп йуста, уггар йогІуш йерг харжа (йалийнчу критерийн буха тІехь);
- схьакховдийнчу планаца чолхе боцу лингвистикин мини-таллам дІабахьа, схьакховдийнчу планаца проектан тІедиллар кхочушдан;
- жамІаш кепе дало а, меттан коьчална тІехь бинчу тергаман (классификацин, дустаран, талламан) жамІийн буха тІехь уьш тешаллашца тІечІагІдан а; билгалйинчу меттан коьчалан анализан процесехь хьехархочун гІоьнца хаттарийн кепаш йало;
- процессийн а, хиламийн а, церан тІаьхьалонийн а и санначу йа терачу хьелашкахь

хила тарлучу кхиаран прогноз йан.

Хаамца болх бар:

- хаам схъэцаран хьоста харжа: боьху хаам схъэцархьама, нисбархьама оьшу дошам;
- билгалдинчу хьостанехь (дошам тIехь, справочник тIехь) йеллачу алгоритмаца гучу кепяхь балийна болу хаам схъалаха (каро);
- шенна йа хьехархочо и талла (дошамашна, справочникашна, Iаматашна тIе о хьожуш) схъакховдийначу некъаца бакъ болу а, бакъ боцу а хаам бовза;
- Интернет машанехь хаам (дешан йаздарх, аларх, дешан маьIнах, дешан схъадаларх, дешан синонимех) лохуш, баккхийчеран (хьехаран белхахойн, дайн-нанойн, законехь векалш болчеран) гIоьнца информациянни кхерамзаллин бакъонаш ларйан;
- дешаран хьесапе хьаьжжина, анализ йан а, кхолла а текстан, видеон-, графикаин, озан хаам;
- таблицийн, схемийн кепяхь билгалбинчу лингвистикин хаамах кхета; лингвистикин хаам бовзийтархьама ша схемаш, таблицаш кхолла.

Йуьхьанцарчу школехь «Ненан (нохчийн) мотт» предмет Iаморан жамIехь дешархочун кхоллалур ду хIара дешаран универсальни **коммуникативни** дараш.

Текере:

- хетарг тIеэца а, кепе дало а, бевзачарна йукъахь Iалашонашца а, тIекеренан хьелашца а цхьаьнайогIу эмоцеш гайта а;
- къамелхочуьнца лараме йукъаметтиг лело, диалог а, дискусси а дIайахьаран бакъонаш ларйан;
- хетарг тайп-тайпана хила тарлуш хиларх кхета;
- оьзда а, аргументаш йалош а шена хетарг дIаала;
- хIоттийнчу хьесапе хьаьжжина, къамелан алар хIотто;
- къамелан хьоле хьаьжжина, барта а, йозанан кепяхь а тексташ (суртхIоттор, ойлайар, дийцар) кхолла;
- тергаман, мини-талламан, проектан тIедахкарийн жамIех а, шимма цхьаьна а, тобанашца а бинчу белхан жамIех а нахана гуш-хезаш дIадийца доцца къамел дар кечдан;
- къамел даран (выступленин) текстана иллюстрацин коьчал (дехкина суьрташ, даьхна суьрташ (фото), плакаташ) харжа.

Йуьхьанцарчу школехь Iаморан чаккхенгахь «Нохчийн мотт» предмет Iаморан жамIехь дешархочун кхуьур ду хIара дешаран универсальни **регулятивни** дараш.

Самоорганизаци:

- жамIе кхачархьама, дешаран хьесап кхочушдарехула дарийн план хIотто;
- хьаьржинчу дарийн хьалх-тIаьхьалла (рогIалла) хIотто.

Самоконтроль:

- дешаран гIуллакхдаран кхиаман/аьтто цабаларан бахьанаш къасто;
- къамелан а, нийсайаздаран а гIалаташ иэшорхьама, шен дешаран дараш нисдан;
- меттан дакъойх пайдаэцархьама, къасторхьама, характеристика йархьама хIоттийнчу дешаран (Iаморан) хьесапца гIуллакхдаран жамI цхьаьнадало;
- маттехула йолчу коьчалца болх беш дина гIалат схьалаха, нийсайаздаран(орфографин) а, пунктуацин а гIалат схьалаха (каро);
- однокласникийн гIуллакхдаран а, шен гIуллакхдаран а жамIаш дуста, йалийнчу критерешца церан нийса (объективно) мах хадо.

Цхьаьна гIуллакхдар:

- хьехархочо йеллачу планированин кепан, йукъан гIулчийн а, хенийн а дIанисйаран буха тIехь, стандартни (типовой) хьолехь, йоццачу хенан а, йеххачу хенан а Iалошонаш (йукъара хьесапашкахь дакъалацар тидаме о оьцуш, индивидуальни) кепе йало;
- цхьаьна гIуллакхдаран Iалашо тIеэца, цуьнга кхачаран дараш цхьаьна хIитто: ролаш дIасайекъа, бартбан, цхьаьна бечу белхан процесс а, жамIаш а дийцаре дан;
- куьйгалла дан, тIедиллинарг кхочушдан, аьллагун тIехь хила а кийча хилар гайта;
- белхан шен дакъа жобпаллица кхочушдан;
- йукъарчу жамIехь ша лаьцначу декъан мах хадо;
- йеллачу (схьакховдийнчу) кепашна тIе а тевжаш, цхьаьна ден проектан тIедахкарш кхочушдан.

ПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ

1-4 классашкахь «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Iаморо аьтто бо:

- адамийн тIекеренан коьртачу гIирсах санна нохчийн маттах кхета, нохчийн мотт нохчийн халкъан синъоьздангаллин коьрта мехалла санна тIеэца;
- халкъан ламасташ а, культура а карайерзорехь а, чIагIйарехь а нохчийн меттан

маџнах кхета;

- ненан мотт бовзаран шовкъ а, и Јамо лаам а гайта;
- Россин Федерацин меттан а, культурин а цхъааллин а, тайп-тайпаналлин а шортенах, Россин халкъийн кхечу меттанашна йукъахь нохчийн меттан меттигах а йуъхъанцара кхетамаш кхолла;
- нохчийн меттан фонетикех, лексикех, грамматикех, орфографех, пунктуацех йуъхъанцара хаамаш кхолла;
- къамелан ГІуллакхдарехь карадерзийнчу хаарех пайдаэца хаар кхолла, къамелехь Јамийнчу лексикех пайдаэца, карайерзийнчу лексикех а, маттах долчу хаарех а пайда а оьцуш, барта аларш хІитто;
- къамелан этикетехула Јамийнчу кепех пайда а оьцуш, къамелан ГІекеренехь дакъалаца;
- нохчийн маттахь къамелан ГІуллакхдаран массо а тайпанаш (ладогІар, къамел дар, йешар, йоза) вовшахтаха а, кхио а, билгалйинчу темехула даккхий доцу дийцарш хІитто хаар кхолла.

КЛАССАШКАХУЛА ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

1 КЛАСС

Дешархо Јемар ву:

- дош а, предложени а йовза (къасто); предложенешкара дешнаш схъакъасто;
- суьртийн а, схемийн а ГІоьнца къамел маџнин дакъошка (предложенешка) декъа;
- къамелехь нохчийн меттан ГІиллакхе дешнех пайдаэца (маршалла хаттар– Іуьйре дика хуьлда! Суьйре дика хуьлда! Де дика хуьлда! Јодика йар – Јодика йойла! благодарность – Дела реза хуьлда! Баркалла! ...).
- нохчийн алфавитан оьрсийн алфавитаца йолу башхалла къасто;
- мукъа а, мукъаза а аьзнаш довза (къасто);
- зевне а, къора а мукъазнаш довза (къасто);
- «аз» а, «элп» а кхетамаш бовза (къасто);
- цхъана йа масех озаца къаьсташ долу дешнаш дуьхь-дуьхьал хІиттор: *лом, лам, кхор, кор, лу, ло*;
- *ккх, тт, лл, и.д.кх.* шала мукъазнаш деха цхъа аз санна схъаала;
- схемаина ГІе а тевжаш, къамелан аьзнашна характеристика йан;
- Јамош долу нохчийн меттан аьзнаш оьрсийн меттан аьзнашца дуста (соотнести);

- дашехь дешдакьойн барам билгалбаккха (къасто); дешнаш дешдакьошка декъа (атта дешнаш: мукъазчеран цхьаьнакхетарш доцу дешнаш);
- нохчийн абатан (алфавитан) элпийн цIераш нийса йаха; нохчийн абатан (алфавитан) элпийн роґаллех долчу хаарех, кIеззигчу дешнийн къепйоза нисдеш, пайдаэца;
- талхор доцучу цIена къаьстачу хотIаца даккхий а, моґланан а элпаш, элпийн, дешнийн цхьаьнатохарш йаздан;
- Iамийнчу нийсайаздаран бакьонех пайдаэца: нохчийн меттан шатайпанчу элпийн (аь, ов, уь, юь, яь, гI, кI, къ, кх, пI, тI, хI, хь, цI, чI, I) йаздар. *и, ь, ы, ф, ё, е* элпашца долчу дешнийн йаздар;
- *е, ё, ю, я, й* элпийн гIуллакх (функциш) къастор;
- предложенехь дешнийн къаьстина йаздар; предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш: тIадам, хаттаран а, айдаран а хьаьркаш; предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь (цIерашкахь, фамилешкахь, дийнатийн цIерашкахь) а доккха элп; дош дешдакьошца (атта меттигаш: кху кепарчу дешдакьойх лаьтта дешнаш «мукъаза + мукъа») сехьадаккхар;
- дешнаш а, предложенеш а, 25 дашал сов барам боцу тексташ а нийса схьайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- нийсайаздар аларца ца къаьсташ долу дешнаш а, 3-5 дашах лаьтта предложенеш а, 20 дашал сов барам боцу тексташ а олуш дIайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- элпийн боцу графикин гIирсийн гIуллакхах кхетар: дешнашна йукъарчу кIайдарган, сехьадаккхаран хьаьркан;
- Iамийнчу бакьонашна долу гIалаташ, опискаш каро (схьалаха) а, нисйан а;
- йешначу текстах кхета;
- интонаци (иэшар) а, предложенин чаккхенгара сацаран хьаьркашца йоґу соцунгIаш а ларйеш, йоца тексташ хозуьйтуш а, дагахь а йеша (кхета а кхеташ);
- текстехь, маIна нисдан оьшу дешнаш схьалаха;
- дешнийн кепийн гуламах предложени хIотто;
- кеп йохийна предложенеш меттахIитто;
- предложенин схемаш йеша, предложени а, цуьнан схема а йуста (соотнестиь), схемица а, билгалдинчу дешнашца а предложенеш хIитто;
- сюжетан суьрташкахула а, тергамашкахула а барта 3-5 предложенех лаьтта текст хIотто;

- нохчийн маттехула йолчу тексташкахь оьрсийн маттара тIеэцна дешнаш довза;
- дешаран хьесапаш кхочушдеш, Iамийнчу кхетамех пайдаэца.

2 КЛАСС

Дешархо Iемар ву:

- тIекеренан коьрта гIирс санна, мотт тIеэца;
- тергамах а, анализах а мотт бовзаран некъах санна пайдаэца;
- дашехь дешдакъойн барам билгалбаккха (къасто) (мукъазчеран цхьаьнакхетарш долчу дешнашкахь а цхьаьна); дош дешдакъошка декъа;
- *е, ё, ю, я* элпийн гIуллакх тидаме а оьцуш, аьзнийн а, элпийн а хIоттаман цхьаьнабар къасто;
- цхьанаораман дешнаш лаха (каро);
- дашехь орам билгалбаккха (атта меттигаш);
- текстехь дукха маьIнийн дешнех пайдаэцна меттигаш гучуйаха а, церан маьIнех кхета а, дешаран дошамашкахула маьIна нисдан а; синонимех а, антонимех (кхетамийн цIераш а ца йохуш) пайдаэцна меттигаш гучуйаха;
- долахь а, йукъара а цIердешнаш боху кхетамаш къасто (определять);
- «*мила?*», «*хIун?*» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- «*хIун до?*», «*хIун дина?*», «*хIун дийр ду?*» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- «*муха?*», «*хьенан?*», «*стенан?*» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- Iаларан Iалашоне, эмоцин иэшаре хьаьжжина, предложенин тайпа къасто;
- Iамийнчу нийсайаздаран бакьонех пайдаэца, царна йукъахь: адамийн цIерашкахь, дайн цIерашкахь, фамилешкахь, дийнатийн цIерашкахь, меттигийн цIерашкахь доккха элп; дештIаьхенийн цIердешнашца къаьстина йазйар;
- дешнаш а, предложенеш а, 45 дашал сов барам боцу тексташ а нийса схьайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- Iамийна нийсайаздаран бакьонаш тидаме а оьцуш, дешнаш, предложенеш, 40 дашал сов барам боцу тексташ а олуш дIайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- опискаш, Iамийнчу бакьонашна долу гIалаташ схьалаха а, нисдан а;
- Iаматан дошамех пайдаэца;
- нийсааларан (орфоэпин) норманаш, нийса интонаци (эшар) лар а йеш, барта диалоган а, монологан а аларш (билгалйинчу темина, тергамийн бух тIехь 2-4 предложени) хIитто;

- суъртан репродукцихула барта дийцар хЮтто;
- йешначун (хезначун) буха тЕхь барта а, йозанан кепяхь а (1-2 предложени) цхьалхечу жамIийн кеп кхолла;
- хаттаршца царна йукъара маIнийн уьйр а къастош, дешнех предложенеш хIитто;
- декъалдарийн билгалдинчу масалийн анализ дIайахьарехь декъалваран жанран башхаллаш йийцаре йан, текстийн-декъалдарийн хЮттаман анализ йан;
- текстан тема билгалйаккха а, текстана цуьнан тема гойту цIе тилла а;
- уьйр йоцчу предложенех, текстан дакъойх текст хЮтто;
- хаттаршна тIе а тевжаш, 30-45 дешнийн барамехь дийцаран текстан ма-йарра схьайийцар дIайаздан;
- шен дешнашца Iамийнчу кхетамийн маIнех кхето; Iамийнчу кхетамех пайдаэца.

3 КЛАСС

Дешархо Iемар ву:

- къоман тIекеренан мотт санна нохчийн меттан маIнах кхето;
- лингвистикин экспериментах мотт бовзаран некъах санна пайдаэца;
- билгалйинчу параметрашца дашехь а, дашехь доцуш а абзнийн характеристика йан, дустар кхочушдан, классификаци йан.
- дешан абзнийн-элпийн анализ йан (транскрипци ца йеш);
- цхьанаораман дешнаш а, цхьана дешан кепаш а къасто; цхьанаораман дешнаш а, синонимаш а къасто;
- билгал къасталучу морфемашца долчу дешнашкахь чаккхе, орам, дешхьалхе, суффикс схьалаха (каро);
- синонимех а, антонимех а пайдаэчна меттигаш гучуйаха; тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнашна синонимаш а, антонимаш а йало;
- нийсачу а, тIедеанчу а маIнехь далийна дешнаш (атта дешнаш) довза;
- текстехь дешан маIна къасто;
- къамелехь а, йозанехь а *-р, -хо, -ча* суффиксашца долчу дешнех пайдаэца;
- хьастаран-жимдаран суффиксийн гIоьнца дешнаш кхолла (*цIа-цIелиг, кема-кемалг...*);
- цIердешнаш довза; цIердешнийн грамматикин билгалонаш къасто: класс, терахь, дожар;
- билгалдешнаш довза; билгалдешнийн грамматикин билгалонаш къасто: класс, терахь, дожар;

- лааме а, лаамаза а билгалдешнаш къасто;
- цхьаллин йа дукхаллин терахьан бен кеп йоцу цӀердешнаш къасто (довза);
- хандешнаш довза; «хӀун дан?» бохучу хаттарна жоп лун хандешнаш къасто; хандешнийн хан билгалйаккха;
- йаххыйн цӀерметдешнаш (йуьхьанцарчу кепехь) довза; йаххыйн цӀерметдешнех, текстехь ца оьшу йух-йуха аларш дӀадахархьама, пайдаэца;
- дештӀаьхьенаш а, дешхьалхенаш а къасто;
- аларан Ӏалашоне а, эмоцин иэшаре а хьаьжжина, предложенин тайпа къасто;
- предложенин коьрта а, коьртаза (тайпанашка а ца йоькьуш) меженаш лаха;
- йаьржина а, йаьржаза а предложенеш йовза;
- дешнаш, предложенеш, 60 дашал сов барам боцу тексташ нийса схьайазйан;
- Ӏамийна нийсайаздаран бакьонаш тидаме а оьцуш, 55 дашал сов барам боцу тексташ олуш дӀайазйан;
- опискаш а, Ӏамийнчу бакьонашна долу гӀалаташ а лаха, нисдан;
- тайп-тайпанчу тайпанийн текстех кхета, текстехь балийна (белла) хаам схьалаха;
- бешначу (хезначу) хааман буха тӀехь барта а, йозанехь а (1-2 предложени) цхьалхечу жамӀийн кеп кхолла;
- нийсааларан (орфоэпин) норманаш, нийса интонаци (иэшар) лар а йеш, барта диалоган а, монологан а аларш (билгалйинчу темина, тергамийн буха тӀехь 3-5 предложенех) хӀитто; къамелан этикетан норманех пайда а оьцуш, шайца кхайкхар, дехар, бехк цабиллар, баркалла алар, духатохар долу йаккхий йоцу барта а, йозанан а тексташ (2-4 предложени) кхолла;
- текстехь предложенийн уьйр къасто (**а** хуттурган гӀоьнца);
- текстехь коьрта дешнаш къасто;
- текстан тема а, текстан коьрта ойла а билгалйаккха;
- текстан дакъош (абзацаш) билгалдаха а, коьртачу дешнийн йа предложенийн гӀоьнца церан маьӀнийн чулацам гайта а;
- текстан план хӀотто, цунна тӀоьхула текст кхолла а, текст нисйан а;
- йеллачу, массара цхьаьна йа ша хӀоттийнчу планаца ма-дарра схьадийцар дӀайаздан;
- шен дешнашца Ӏамийнчу кхетамийн маьӀнех кхето; Ӏамийнчу кхетамех пайдаэца;
- дошаман гӀоьнца дешан маьӀна нисдан;
- мини-таллам дӀабахьа, проектан гӀуллакхдарехь дакъалаца.

4 КЛАСС

Дешархо Iемар ву:

- Россин Федерацин махкахь меттан а, культурин а тайп-тайпаналлех кхета, мотт халкъан син-обздангаллин коьртачу мехаллех цхьаь хилар тIеэца;
- тIекеренан коьртачу гIирсах санна, меттан маъIнах кхета; Нохчийн республикин пачхьалкхан а, къоман тIекеренан а мотт санна, нохчийн меттан меттигах кхета;
- нийса барта а, йозанан а къамел адаман обздангаллин йукъара гайтам санна тIеэца;
- деллачу дешнашна синонимаш йало; деллачу дешнашна антонимаш йало;
- къамелехь маъIна нисдан обшу дешнаш гучудаха, контекстехула дешан маъIна къасто;
- атта схьакъасталучу морфемашца долчу дешнийн хIоттамехула таллам бан; дешан хIоттаман схема хIотто; дешан хIоттам йеллачу схемица цхьаьнабало;
- карайерзийнчу грамматикин билгалонийн комплексца (Iамийнчун барамехь), дош билгалчу къамелан декъан хилар къасто;
- цIердешнийн грамматикин билгалонаш къасто: легар, класс, терахь, дожар;
- билгалдешнийн грамматикин билгалонаш къасто: терахь, дожар, кеп (*лааме, лаамаза*);
- билгалдешнаш дожарца лего;
- терахьдешнаш довза а, царех пайдаэца а, масаллин а, роIаллин а терахьдешнаш къасто;
- хандешан билгалза кеп къасто (схьалаха); хандешан хан къасто;
- йуьхьан цIерметдешан йуьхьанцарчу кепан грамматикин билгалонаш къасто: йуьхь, терахь; йаххийн цIерметдешнех, текстехь ца обшу йух-йуха аларш дIадахархьама, пайдаэца;
- дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени къасто (йовза);
- аларан Iалашоне а, эмоцин изшаре а хьаьжжина а, предложенийн классификаци йан;
- йаьржина а, йаьржаза а предложенеш йовза;
- цхьанатайпанчу меженашца йолу предложенеш йовза; цхьанатайпанчу меженашца йолу предложенеш хIитто; цхьанатайпанчу меженашца йолчу предложенех къамелехь пайдаэца;
- цхьалхе йаьржина предложенеш а, шина цхьалхечу предложенех лаьтта чолхе предложенеш а дIасакъасто; цхьалхечу предложенина синтаксисан таллам бан;
- Iамийнчу нийсайаздаран бакъонех пайдаэца, царна йукъахь: долахь цIерашкахь

доккха элп; йукъарчу цІерашкахъ а, кхечу къамелан дакъошкахъ а (нохчийн меттан дешнашкахъ) *я, яь, ю, юь, е (ë)* элпаш; тІеэцначу (йукъарчу) дешнашкахъ а, кхечу къамелан дакъошкахъ а *я, ю, е (ë)* элпаш; долахъ цІерашкахъ *я, яь, ю, юь, е (ë)*, тІеэцначу (долахъ цІерашкахъ) *я, ю, е (ë)* элпаш; мукъаза элпаш (*къ, кІ, кх, гІ и т.д.*); *-эв,-авь,-ев* йаздаран бакъонаш; оьрсийн маттера а, оьрсийн маттехула а тІеэцначу дешнашкахъ *ц, ь, ы, ф* элпаш йаздар; мукъа аьзнаш [*и*], [*уь*] деха хилар гойтуш, *й* элп йаздар; йеха а, йоца дифтонгаш *иэ, уо*; чаккхенгахъ *-г, -к* элпаш долчу цІердешнашкахъ *а* и *и* элпаш; дешан чаккхенгахъ шала мукъаза элпаш; нохчийн меттан шалха мукъаза элпаш; дешан чаккхенгахъ *н*; цІердешнашца а, йаххийн цІерметдешнашца а дештІаьхъенийн къаьстина йазйар; *ца, ма* дакъалгийн хандешнашца къаьстина йаздар; *й, ь, ь* долчу дешнийн сехьадаккхар; шала мукъазчу элпашца долчу дешнийн сехьадаккхар; шалхачу мукъазчу элпашца долчу дешнийн сехьадаккхар; дукхалин терахъан цІердешнийн чаккхенаш; дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а (*ца, ма, а*) йазйар; *а* хуттурго а, хуттургаш йоцуш а цхьаьнатоьхначу цхьанатайпанара меженашца йолчу предложенешкахъ сацаран хьаьркаш; шина цхьалхечу предложенех лаьтгачу чолхечу предложенехъ сацаран хьаьркаш;

- 80 дашал сов барам боцу тексташ нийса схьайазйан;
- Іамийна нийсайаздаран бакъонаш тидаме а оьцуш, 75 дашал сов барам боцу тексташ олуш дІайазйан;
- опискаш, Іамийнчу бакъонашна орфографин а, пунктуацин а гІалаташ схьалаха а, нисдан а;
- тІекеренан хьолах кхета (муьлхачу Іалашонца, хьаьнца, мичахъ хуьлуш йу тІекере); тІекеренан хьолахъ нийса (адекватни) меттан гІирсаш харжа;
- нийса интонаци, къамелан зІе хиларан норманаш, орфоэпин норманаш ларйеш, барта диалоган а, монологан а аларш (4-6 предложени) хІитто;
- барта а, йозанан кепахъ (йозанан тІекеренан билгалчу хьолана лерина (кехаташ, декъалваран открыткаш, дІакхайкхорш (объявленеш), и.д.кх.) а, йаккхий йоцу тексташ (3-5 предложенех) кхолла;
- текстан тема а, коьрта ойла а къасто; темина йа коьртачу ойланна тІе а тевжаш, текстана ша цІе тилла;
- предложенийн а, текстан дакъойн а къеп нисйан;
- йеллачу тексташна план хІотто;
- текст ма-йарра схьайийцар кхочушдан (барта а, йозанан кепахъ а);
- текст хоржуш (йукъ-йукъара) схьайийцар кхочушдан (барта);

- билгалйинчу теманашца сочиненеш йазйан (хьалххе кечам биначул тIабхьа);
- довзийтаран, талламан йешар, хаам лахар кхочушдан; бешначу (хезначу) хааман буха тIехь барта а, йозанан кепехь а цхьалхечу жамIийн кепаш йало; текстехь йолчу хааман интерпретаци йан а, жамIаш дан а;
- шен дешнашца Iамийнчу кхетамийн маъIна даста; Iамийнчу кхетамех пайдаэца;
- дошаман (кехатан а, электронан а носитель тIехь) гIоьнца, тIабхьа хьожучу чуваларан хьелашкахь Интернет чохь дешан маъIна нисдан.

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

1КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1	Абатал хьалхара мур	8	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		8	0	0	
2.1.	Деша а, яздан а Iамош болу абатал мур	78	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		78	0	0	
3.1.	Деша а, йаздан а Iамош болу абатал тIаьхъара мур	12	1	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		12	1	0	
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		99	0	0	

**Нохчийн меттан тематикин планировани
2 класс**

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллара ллин белхаш	
	Дакъа 1. Маттах лаьцна йукъара хаамаш				
1.1	Мотт адамийн гIекеренан коьрта гIирс а, къоман культурин хилам а санна.	1	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
1.2	Россин а, дуьненан а меттан шортенан тайп-тайпаналлех йуьхьанцара кхетамаш. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ.	1	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
	Декъехула дерриг сахьташ	2	0	0	
	Дакъа 2. Фонетика, графика, орфоэпи				
2.1.	Аьзнийн маьIна къасторан гIуллакх; аьзнаш а, элпаш а; зевне, къора мукъаза аьзнаш довзар	2	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
2.2	Озан башхаллин характеристика: мукъа – мукъаза; зевне – къора мукъазнаш	2	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
2.3	Нохчийн меттан ша-тайпа мукъа фонемаш (аь – аь, оь – оь, уь – уь) а, уьш элпашца билгалйар а (аь, оь, уь, яь, юь). Я, яь, ю, юь, е(ё) элпашца дешнаш.	1	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
2.4	Э, е элпашца дешнаш. Деа а, доца а мукъанаш. Й элпаца долу дешнаш.	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/

2.5	Нохчийн меттан ша-тайпа мукъаза фонемаш (<i>ɔI, κI, къ, кх, nI, mI, xI, хь, цI, чI, I</i>) а, уьш элпашца билгалйар а. <i>Щ, ь, ы, ф</i> элпашца долу дешнаш.	2	0	0	desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
2.6	Шеконца [<i>овв</i>], [<i>ой</i>], [<i>эв</i>] хеза дешнаш нийсайаздар	1	0	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
2.7	Дешнаш дешдакъошка декъар (мукъаза элпийн цхъаьнакхетарш дерш а цхъаьна).	2	0	0	ps95.ru/dikdosham/ www.urok95/ru.
2.8	Дошамашца болх беш алфавитах болчу кхетамах пайдаэцар. Элпийн боцу графикин гIирсаш: дешнашна йуккъехь кIайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк, абзац (цIен могIа), сацаран хьаьркаш (Iамийнчун барамехь).	3	0	1	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www.urok95/ru.
Декъехула дерриг сахъташ		13	0	0	
Дакъа 3. Лексика					
3.1.	Дош декаран а, маьIнин а цхъаалла санна. Дешан лексикин маьIна (йукъара кхетам).	3	0	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
3.2	Текстехула дешан маьIна билгалдаккхар йа дошаман гIоьнца маьIна нисдар.	3	0	0.5	www.urok95/ru.
3.3	ЦхъанамаьIнийн а, дукхамаяьIнийн а дешнаш (атта дешнаш, тергам).	3	0	0	www.desharkho.ru
3.4	Къамелехь синонимех а, антонимех а пайдаэцарна гIехь тергам.	3	1	0	ps95.ru/dikdosham/
Декъехула дерриг сахъташ		12	0	0	
Дакъа 4. Дешан хIоттам (морфемика)					
4.1.	Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна	1	0	0	www.desharkho.ru

4.2.	Цхъанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш	1	0	0	www. urok95/ru.
4.3	Дешнашкахь орам къастор (атгачу меттигашкахь).	1	0	0	www. desharkho.ru
Декъехула дерриг сахъташ		3	0	0	
Дакъа 5. Морфологи					
5.1	Цердош (довзийтар): йукъара маъІна, хаттарш («мила?», «хІун?»), къамелехь пайдаэцар.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.2	Йукъара а, долахь а цердешнаш (фамилеш, цІераш, дайн цІераш, дийнатийн цІераш, меттигийн цІераш).	3	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.3	Хандош (довзийтар): йукъара маъІна, хаттарш («хІун до?», «хІун дина?», «хІун дийр ду?»), къамелехь пайдаэцар.	3	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.4	Билгалдош.	5	1	0	www. desharkho.ru
5.5	ДештІаьхье. Уггар йаьржина дештІаьхьенаш: <i>тІе, тІера, чу, чуьра, кІел</i> , и.д.кх.	2	0	0	www. urok95/ru.
Дерриг:		10	0	0	
Дакъа 6. Синтаксис					
6.1	Предложени. Предложенехь дешнийн къепе; предложенехь дешнийн уьйр (карладаккхар).	2	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
6.2	Аларан Іалашоне хъаьжжина, предложенийн тайпанаш: дийцаран, хаттаран, тІедожоран предложенеш.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
6.3	Синхаамийн иэшаре (эмоцин окраске) хъаьжжина, предложенийн тайпанаш (интонацехула (иэшарехула): айдаран а, айдаран йоцу а предложенеш	2	1		www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.

Дерриг:		6	0	0	
Дакъа 7. Орфографи а, пунктуаци а					
7.1	Морфологи лингвистикин дакъа санна Предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь а доккха элп (цIераш, фамилеш, дийнатийн цIераш);	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
7.2	Предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш; дош цхьана моглараера вукху могларе сехьадаккхар (дешан морфемин декъадалар тидаме а ца оьцуш);	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
7.3	Нийсайаздаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: долахь цIерашкахь доккха элп: цIераш, фамилеш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш; йукъарчу цIерашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь) <i>я, яь, ю, юь, е (ё)</i> элпийн нийсайаздар, тIеэцначу (йукъарчу) дешнашкахь <i>я, ю, е (ё)</i> элпийн нийсайаздар.	6	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
7.4	ТIеэцначу дешнашкахь (долахь цIерашкахь) <i>я, ю, е (ё)</i> элпийн нийсайаздар.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
7.5	Нохчийн меттан мукъазчу элпийн (<i>къ, кI, кх, гI, и.д.кх.</i>) нийсайаздар	4	0	0	www. urok95/ru.
7.6	Шеконца [<i>оьв</i>], [<i>ой</i>], [<i>эв</i>] хезачу дешнийн нийсайаздар (<i>-эв,-авь,-ев</i>); <i>ц, в, ы, ф</i> элпашца долчу дешнийн нийсайаздар;	4	0	0	www. desharkho.ru
7.7	Деха мукъа <i>и, уь</i> хезачохь <i>й</i> элп йаздар; дештIаьхьенаш цIердешнашца къаьстина йазйар.	4	0	0	www. desharkho.ru
Дерриг:		22	0	0	
Дакъа 8. Къамел кхиор					
8.1	Коммуникативни хьесап эвсараллица кхочушдархьама, барта тIекеренан Iалашонашца а, хьелашца а цхьаьнабогIу меттан гIирсаш харжар (деллачу хаттарна жоп далархьама, шена хетарг алархьама). Къамел дан хаар (дIадоло, къамелехь дакъалаца, къамел чекхдаккха,	1	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.

	тидам тЕберзо, и.				
8.2	Къамелан диалоган кеп практикехъ карайерзор. Дешаран а, Iер-дахаран а тЕкеренан хъелашкахъ къамелан этикетан норманаш а, орфоэпин (нийсааларан) норманаш а ларйар.	4	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
8.3	Суьртан репродукцихула барта дийцар хIоттор. Ша бинчу тергамашкахула а, хаттаршкахула а барта дийцар хIоттор	1	0	1	www. urok95/ru.
8.4	Текст. Текстан билгалонаш: текстера предложенийн маЪИнийн цхъаалла; текстера предложенийн хьалх-тIаЪхьалла; текстехъ кхочушхилла йаЪлла ойла гайтар.	1	0	0	www. desharkho.ru
8.5	Текстийн тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлайар, церан башхаллаш (йуьхьанцара довзийтар).	3	0	0	www. urok95/ru.
8.6	Текстийн тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлайар, церан башхаллаш (йуьхьанцара довзийтар). Декъалдар а, декъалдаран открытка (диллина кехат) а.	4	1	0.5	www. desharkho.ru
8.7	Текстах кхетар: текстехъ болчу хааман буха тЕхъ цхъалха жамIаш кепе далоран хаар кхиор. Нийсачу интонацица (иэшарца) текстан хозуьйтуш исбаЪхьаллин йешар. Хаттаршна тIе а тевжаш, 25-35 дешан барамехъ йолу дийцаран текст ма-йарра схъайийцар.	2	0	0	www. urok95/ru.
Дерриг:		20			
Резервни хан		10			
Программаин сахътийн йукъара терахъ		102	10	3	

Нохчийн меттан тематикин планировани

3 класс

№п/п	Программин дакъойн а, темийн а ц1ераш.	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Таллам ан белхаш	Кхолла раллин белхаш	
Дакъа 1. 1амийнарг карладаккхар.					
1.	Къамел. Текст. Предложени. Доларчу ц1ерашкахь доккха элп яздар. Цхьанаораман дешнаш.	5	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	1		
Дакъа 2. Аьзнаш а, элпаш а.					
2.	Аз а,элп а вовшех муха къаьста? Аьзнаш а, элпаш а. Дош. Дешдакъа. Дош сехьадаккхар. Деа а, доца а мукъа аьзнаш. Шалхачу элпашца билгалдеш долу аьзнаш. Къасторан хьаьркаш. Доца шеконан мукъа аьзнаш. Доца шеконан мукъа аьзнаш. Дешан чаккхенгахь –Н яздар.	13		1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Дерриг:		13		1	
Дакъа 3. Предложени.					
3.	Дийцаран а, хатгаран а предложенеш. Айдаран предложени. Течлаглар. Подлежащи а, сказуеми а. Предложения, дешнийн цхъанакхетарш а. Текст.	13	1	1	https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosha m/ru/
Дерриг:		13	1	1	
Дакъа 4. Дешан х1оттам.					
4.	Орам. Орамехъ шалха мукъаза элпаш яздар. Чаккхе. Дешан чаккхенга шала мукъаза элпаш яздар. Дешхъалхе. Дешхъалхе а, дешт1аьхье а. Суффикс.	16	1	1	https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosha m/ru/
Дерриг:		16	1	1	
Дакъа 5. Къамелан дакъош.					
5.	Къамелан дакъош. Ц1ердешнийн терахъаш.	3		1	https://desharkho.ru/ www.urok95/ru
Дерриг:		3		1	

Дакъа 6. Ц1ердош.

6.	Ц1ердош. Доккхачу элпаца йазден ц1ердешнаш. Ц1ердешнийн терахъашца хийцадалар. Ц1ердешнийн классаш. Ц1ердешнийн дожаршца хийцадалар. (легар). Т1еч1аг1дар.	11			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosha m/ru/
Дерриг:		11			

Дакъа 7. Билгалдош.

7.	Билгалдош. Духъал маъ1на долу билгалдешнаш. Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш. Билгалдош т1еч1аг1дар.	7	1		https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosha m/ru/
Дерриг:		7	1		

Дакъа 8. Хандош.

8.	Хандош. Хандешнийн хенашца хийцадалар. Хандешан билгалза кеп. Хандешнашца ЦА, МА нийсаяздар.	10			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/dikdosha m/ru/
----	--	----	--	--	--

Дерриг:		10			
Дакъа 9. Шарахъ 1амийнарг карладаккхар.					
9.	Текст. Дешан х1оттам. Къамелан дакъош. Аьзнаш а, элпаш а. Ц1ердешнийн дожарш.	14	2		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		14	2		
10.	Сочинени	1			
	Изложени	3			
	Талламан белхаш	5			
	Т1ера схъайазйар.	1			
Дерриг		10			
Программин сахътийн барам		102			

НОХЧИЙН МЕТГАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

4 КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐрaш	Сахътийн барам			Терахъ	Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахъгаш	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
1.1	1амийнарг карладаккхар	25	2	1		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		25	2	1		
2.1.	Цѐрдош	17	1	1		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		17	1	1		
3.1.	Билгалдош	10	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		10	0	0		
4.1.	Хандош	9	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/

Разделан жам1:		9	1	0		
5.1	Терахьдош	3	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		3	0	0		
6.1	Церметдош	5	0	1		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		5	0	1		
7.1	Чолхе предложенеш	2	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		2	0	0		
8.1	Тедерзар	2	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		2		0		
9.1	Гамийнарг карладаккхар, тлечлаглар.	21	1	0		
Разделан жам1:		21	1	0		
10.1	Сочинени	1		1		
10.2	Изложени	2		2		
10.3	Талламан белхаш	5	5			
Разделан жам1:		8	5	3		
Программин сахьтийн барам		102				

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

1 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла ман белхаш	Кхолларалин белхаш		
Абатал хьалхара мур-8 сахьт						
1	Йоза йаздаран кеп а, цуьнан аглонаш тгера сизаш довзийтар.	1	0	0		https://urok95.ru/
2	Могланаш а, моголанийн йаккъаш а.	1	0	0		https://desharkho.ru/
3	Нийса сизаш хьекхар.	1	0	0		https://urok95.ru/
4	Деа а, доца а сизаш хьекхар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
5	Доца сизнаш йукъахь тгадам	1	0	0		https://urok95.ru/
6	Лахахь хьавьзина сизаш	1	0	0		https://urok95.ru/
7	Лакхахь хьавьзина сизаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
8	Элпийн меженаш йазьяр	1	0	0		https://urok95.ru/
Деша а, яздан а 1амош болу абатал мур - 78 сахьт						
9	Могланан а, доккха а элп «Аа».	1	0	0		https://desharkho.ru/
10	Могланан а, доккха а элп «Уу».	1	0	0		https://urok95.ru/
11	Могланан а, доккха а элп «Оо».	1	0	0		https://urok95.ru/
12	Могланан а, доккха а элп «Ии».	1	0	0		https://urok95.ru/
13	Могланан а, доккха а элп «Лл».	1	0	0		https://desharkho.ru/
14	Могланан а, доккха а элп «Мм».	1	0	0		https://urok95.ru/
15	Могланан а, доккха а элп «Сс».	1	0	0		https://urok95.ru/
16	Могланан а, доккха а элп «Рр».	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Могланан а, доккха а элп «Хх».	1	0	0		https://desharkho.ru/

18	Могланан а, доккха а элп «Бб».	1	0	0	https://urok95.ru/
19	Могланан а, доккха а элп «Дд».	1	0	0	https://desharkho.ru/
20	Могланан а, доккха а элп «Ее».	1	0	0	https://urok95.ru/
21	Могланан а, доккха а элп «Ее».	1	0	0	https://urok95.ru/
22	Могланан а, доккха а элп «Нн».	1	0	0	https://desharkho.ru/
23	Могланан а, доккха а элп «Тт».	1	0	0	https://urok95.ru/
24	Могланан а, доккха а элп «Вв».	1	0	0	https://desharkho.ru/
25	Могланан а, доккха а элп «Зз».	1	0	0	https://urok95.ru/
26	Могланан а, доккха а элп «Йй».	1	0	0	https://urok95.ru/
27	Могланан а, доккха а элп «Кк».	1	0	0	https://desharkho.ru/
28	Могланан а, доккха а элп «Пп».	1	0	0	https://urok95.ru/
29	Могланан а, доккха а элп «Ээ».	1	0	0	https://desharkho.ru/
30	Могланан а, доккха а элп «Шш»	1	0	0	https://desharkho.ru/
31	Могланан а, доккха а элп «Цц».	1	0	0	https://urok95.ru/
32	Могланан а, доккха а элп «I».	1	0	0	https://desharkho.ru/
33	Кледа хьаьрк «Б» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
34	Кледа хьаьрк «Б» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
35	Къасторан хьаьрк «Б» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
36	Къасторан хьаьрк «Б» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
37	Могланан а, доккха а элп «Хь хь».	1	0	0	https://desharkho.ru/
38	Могланан а, доккха а элп «Хь хь».	1	0	0	https://urok95.ru/
39	Могланан а, доккха а элп «Кх кх».	1	0	0	https://desharkho.ru/
40	Могланан а, доккха а элп «Кх кх».	1	0	0	https://urok95.ru/

41	Могланан а, доккха а элп «КЪ къ».	1	0	0		https://urok95.ru/
42	Могланан а, доккха а элп «КЪ къ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
43	Могланан а, доккха а элп «ГГ».	1	0	0		https://urok95.ru/
44	Могланан а, доккха а элп «ГГ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
45	Могланан а, доккха а элп «ГГ1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
46	Могланан а, доккха а элп «ГГ1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
47	Могланан а, доккха а элп «Аь аь».	1	0	0		https://desharkho.ru/
48	Могланан а, доккха а элп «Аь аь».	1	0	0		https://urok95.ru/
49	Могланан а, доккха а элп «ОьОь».	1	0	0		https://desharkho.ru/
50	Могланан а, доккха а элп «ОьОь».	1	0	0		https://urok95.ru/
51	Могланан а, доккха а элп «УьУь».	1	0	0		https://urok95.ru/
52	Могланан а, доккха а элп «УьУь».	1	0	0		https://urok95.ru/
53	Могланан а, доккха а элп «Чч».	1	0	0		https://desharkho.ru/
54	Могланан а, доккха а элп «Чч».	1	0	0		https://desharkho.ru/
55	Могланан а, доккха а элп «Ч1ч1».	1	0	0		https://urok95.ru/
56	Могланан а, доккха а элп «Ч1ч1».	1	0	0		https://urok95.ru/
57	Могланан а, доккха а элп «Т1т1».	1	0	0		https://urok95.ru/
58	Могланан а, доккха а элп «Т1т1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
59	Могланан а, доккха а элп «Жж».	1	0	0		https://desharkho.ru/

60	Моголанан а, доккха а элп «Жж».	1	0	0		https://desharkho.ru/
61	Моголанан а, доккха а элп «Х1х1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
62	Моголанан а, доккха а элп «Х1х1».	1	0	0		https://urok95.ru/
63	Моголанан а, доккха а элп «К1к1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
64	Моголанан а, доккха а элп «К1к1».	1	0	0		https://urok95.ru/
65	Моголанан а, доккха а элп «Юю».	1	0	0		https://urok95.ru/
66	Моголанан а, доккха а элп «Юю».	1	0	0		https://desharkho.ru/
67	Моголанан а, доккха а элп «Юбюб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
68	Моголанан а, доккха а элп «Юбюб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
69	Моголанан а, доккха а элп «Яя».	1	0	0		https://urok95.ru/
70	Моголанан а, доккха а элп «Яя».	1	0	0		https://urok95.ru/
71	Моголанан а, доккха а элп «Ябьяб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
72	Моголанан а, доккха а элп «Ябьяб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
73	Моголанан а, доккха а элп «Ц1ц1».	1	0	0		https://urok95.ru/
74	Моголанан а, доккха а элп «Ц1ц1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
75	Моголанан а, доккха а элп «П1п1».	1	0	0		https://urok95.ru/
76	Моголанан а, доккха а элп «П1п1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
77	Моголанан а, доккха а элп «Фф».	1	0	0		https://urok95.ru/

78	Могланан а, доккха а элп «Фф».	1	0	0		https://urok95.ru/
79	Могланан а, доккха а элп «Ёё».	1	0	0		https://urok95.ru/
80	Могланан а, доккха а элп «Ёё».	1	0	0		https://urok95.ru/
81	Могланан а, доккха а элп «Щщ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
82	Могланан а, доккха а элп «Щщ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
83	Элп «Ы».	1	0	0		https://urok95.ru/
84	Элп «Ы».	1	0	0		https://urok95.ru/
85	Нохчийн алфавит.	1	0	0		https://urok95.ru/
86	Нохчийн алфавит.	1	0	0		https://desharkho.ru/

Деша а, йаздан а 1амош болу абатал т1аьхара мур-12 сахьт

87	Дешнаш, предлож-ш йазйар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
88	Дешнаш, предлож-ш йазйар.	1	0	0		https://urok95.ru/
89	Дош дехьадаккхар	1	0	0		https://desharkho.ru/
90	Дош дехьадаккхар	1	0	0		https://urok95.ru/
91	Текст. Предложени	1	0	0		https://desharkho.ru/
92	Текст. Предложени	1	0	0		https://urok95.ru/
93	Уьн т1ера текст схьазйар	1	0	0		https://desharkho.ru/
94	Талламан болх.	1	1	0		Талламан болх.
95	Г1алаташ т1ехь болх	1	0	0		https://urok95.ru/
96	Шен школах лаьцна муха дийца деза.	1	0	0		https://desharkho.ru/
97	Винчу денца декъал муха ван	1	0	0		https://urok95.ru/

	веза.					
98	Муха дийца деза хлума муылхачу басахь йу.	1	0	0		Талламан болх.
99	Тлечлаглдар	1	0	0		
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		99	1	0		

ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

2 класс

№ раг 1	Урокан чулацам	Сахьтийн барам			Таморан терахь		
		дерриг	Таллам	Кхоллараллинн	Планаца	Билгалгал	
1-3	Тамийнарг карладакхар.	3	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ns95.ru/dikdosham
4-6	Къамел.	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
7-8	Аьзнаш а, элпаш а.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru
9-10	Мукъа аьзнаш а, элпаш а.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
11-12	Мукъа аьзнаш а, церан элпийн билгалонаш а.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
13-14	Элпаш э, е юкъадоглу дешнаш.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
15-16	Элпаш я,яь,ю.юь юкъадоглу дешнаш.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru
17	Мукъаза аьзнаш а,уьш элпашца билгалдар.	1	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
18-19	Мукъаза аз а, элп а й	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

20-21	Нохчийн абат	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
22	Талламан диктант	1	1	0			Диктант
23	Галаташ тӀехь болх.	1	0	0			
24-25	Дош а, дешдакъа а	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
26-28	Дешнаш сехьадахар	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
29-30	Предложени	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
31-33	Текст	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
34-35	Шалха элпашца билгалдеш долу мукъа азнаш а, уьш йозанехь билгалдахар	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
36-37	Шалха элпашца билгалдеш долу мукъаза азнаш а, уьш йозанехь билгалдахар.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
38-39	Мукъаза шиь шалха элп хьалха-тӀабьха нисделча нийсаяздар	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru

40	Барга «Ia» цIе йолу дийцар хIоттадар.агIо 69	1	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
41-42	Дехий, доций мукъа аьзнаш.	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
43-44	Ев,ОВ,АБВ юкъадогIу дешнаш..	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
45	Талламан диктант	1	1	0			Диктант
46	ГIалаташ тIехъ болх	1	0	0			
47-48	Зевне а, кьора а мукъаза аьзнаш а.	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
49-50	Элпаш Б,Ё,Ф,Щ юкъадогIу дешнаш	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
51-52	Мукъаза аз а, элп а ъ.	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/
53-54	Дош а, предложени а.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
55-57	ХIуманаш билгалъен дешнаш.	3	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

58-59	Доккха элп	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
60-62	Дештлаъхъенаш	3	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
63-65	Хлуманийн дар билгалден дешнаш	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
66-68	Хлуманийн билгало гойту дешнаш.	3	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
69-71	Гергара дешнаш.	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
72	Тлерасхъайазйар	1	0	0			
73	Талламан болх	1	1	0			Диктант
74	Глалаташ тлехъ болх	1	0	0			
75-76	Ламийнарг тлечлаглдар. Гергара дешнаш	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
77-78	Предложени	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
79-80	Нохчийн абат	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru

81-82	Дешнаш сехьадахар	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
83-84	Дехий, доций мукъа аьзнаш	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
85-86	Мукъаза шиь шалха элп хьалха-т1аьхьа нисделчаныйсаяздар	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
87-88	Х1ума билгалъеш долу дешнаш.	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
89-90	Дешт1аьхьенаш	1	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
91	Суьрта т1ехь барта дийцар х1оттор аг1о 132	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
92-93	Х1уманийн дар билгалден дешнаш	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
94-95	Текст	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
96	Парг1ат диктант (аг1о № 136)	1	0	0			
97	Т1ерасхьаязъяр(аг1о № 137)	1	0	0			

98	Шеран талламан болх.	1	1	0			Диктант
99	Глалаташ тлехь болх	1	0	0			
100	Тестировани	1	0	0			
101- 102	Шарахь ламийнарг тлечлаглдар	2	0	0			
Программаин сахьтийн йукъара терахь		102	4				

**Нохчийн меттан поурочни планировани
3 класс**

№	Урокан тема.	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Таллам ан белхаш	КХолларал ин белхаш		
1амийнарг карладаккхар. 6с.						
1	Къамел.	1	0	0	01.09	https://desharkho.ru/
2	Текст.	1	0	0	06.09	www.urok95.ru
3	Предложени.	1	0	0	07.09	https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
4	Доларчу ц1ерашкахь доккха элп яздар.	1	0	0	08.09	https://desharkho.ru/
5	Талламан диктант.	1	1	0	13.09	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
6	Г1алаташ т1ехь болх бар. Цхьанаораман дешнаш.	1	0	0	14.09	https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Аьзнаш а, элпаш а. 14 с.						
7	Аз а, элп а вовшех муха къабста?	1	0	0	15.09	https://desharkho.ru/
8	Аьзнаш а, элпаш а.	1	0	0	20.09	www.urok95.ru
9	Дош. Дешдакъа. Дош сехьадаккхар.	1	0	0	21.09	https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
10	Деха а, доца а мукъа аьзнаш.	1	0	0	22.09	www.urok95.ru
11	Шалхачу элпашца билгалдеш долу аьзнаш.	1	0	0	27.09	https://desharkho.ru/
12	Изложени «Бух1анан к1орни». Аг1о-28. (кечам)	1	0	0	28.09	https://desharkho.ru/
13	Изложени «Бух1анан к1орни».	1	0	1	29.09	https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
14	Г1алаташ т1ехь болх бар. Шалхачу элпашца билгалдеш долу аьзнаш.	1	0	0	04.10	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
15	Къасторан хьаьркаш.	1	0	0	05.10	www.urok95.ru
16	Къасторан хьаьркаш.	1	0	0	06.10	https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

17	Доца шеконан мукъа аьзнаш.	1	0	0	11.10	https://desharkho.ru/
18	Доца шеконан мукъа аьзнаш.	1	0	0	12.10	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
19	Дешан чаккхенгахь –Н яздар.	1	0	0	13.10	www.urok95.ru
20	Дешан чаккхенгахь –Н яздар.	1	0	0	18.10	https://desharkho.ru/
Предложени. 15с.						
21	Дийцаран а, хаттаран а предложенеш.	1	0	0	19.10	www.urok95.ru
22	Талламан диктант.	1	1	0	20.10	https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
23	Глалаташ тlехь болх бар. Дийцаран а, хаттаран а предложенеш.	1	0	0	25.10	https://desharkho.ru/
24	Айдаран предложени.	1	0	0	26.10	www.urok95.ru
25	Тlечlагlдар.	1	0	0	27.10	https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
26	Подлежащи а, сказуеми а.	1	0	0		www.urok95.ru
27	Подлежащи а, сказуеми а.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
28	Подлежащи а, сказуеми а.	1	0	0		https://desharkho.ru/
29	Изложени «Чlерий лецар». (агlо 58-59) (кечам)	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
30	Изложени «Чlерий лецар».	1	0	1		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
31	Глалаташ тlехь болх бар. Предложениа, дешнийн цхьанакхетарш а.	1	0	0		https://desharkho.ru/
32	Предложениа, дешнийн цхьанакхетарш а.	1	0	0		www.urok95.ru
33	Предложениа, дешнийн цхьанакхетарш а.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
34	Текст.	1	0	0		https://desharkho.ru/
35	Текст.	1	0	0		www.urok95.ru
Дешан хlоттам. 18 с.						
36	Орам.	1	0	0		www.urok95.ru
37	Орам.	1	0	0		https://desharkho.ru/
38	Суьрта тlехь барта дийцар хlоттор. (агlо 74, шардар 146)	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-

						tezaurus/
39	Орамехъ шалха мукъаза элпаш яздар.	1	0	0		www.urok95/ru
40	Орамехъ шалха мукъаза элпаш яздар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
41	Чаккхе.	1	0	0		https://desharkho.ru/
42	Чаккхе.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
43	Дешан чаккхенга шала мукъаза элпаш яздар.	1	0	0		www.urok95/ru
44	Дешхьалхе.	1	0	0		www.urok95/ru
45	Дешхьалхе.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
46	Дешхьалхе.	1	0	0		www.urok95/ru
47	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
48	Глалаташ тлехъ болх бар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
49	Дешхьалхе а, дештлаьхье а.	1	0	0		www.urok95/ru
50	Дешхьалхе а, дештлаьхье а.	1	0	0		https://desharkho.ru/
51	Изложени «Ши газа». (агlo 94). (кечам)	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
52	Изложени «Ши газа». (агlo 94).	1	0	1		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
53	Глалаташ тлехъ болх бар. Суффикс.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Къамелан дакъош. 4с.						
54	Къамелан дакъош.	1	0	0		www.urok95/ru
55	Къамелан дакъош.	1	0	0		https://desharkho.ru/
56	Сочинени (агlo 106, шардар 214)	1	0	1		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
57	Цлердешнийн терахьаш.	1	0	0		www.urok95/ru
Цлердош. 11 с.						
58	Цлердош.	1	0	0		www.urok95/ru
59	Цлердош.	1	0	0		https://desharkho.ru/

60	Доккхачу элпаца йазден цӀердешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
61	ЦӀердешнийн терахьашца хийцадалар.	1	0	0		www.urok95.ru
62	ЦӀердешнийн терахьашца хийцадалар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
63	ЦӀердешнийн классаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
64	ЦӀердешнийн классаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
65	ЦӀердешнийн дожаршца хийцадалар. (легар).	1	0	0		www.urok95.ru
66	ЦӀердешнийн дожаршца хийцадалар. (легар).	1	0	0		https://desharkho.ru/
67	ЦӀердешнийн дожаршца хийцадалар. (легар).	1	0	0		www.urok95.ru
68	ТӀечӀагӀдар.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Билгалдош. 8 с.						
69	Билгалдош.	1	0	0		www.urok95.ru
70	Билгалдош.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
71	Дуьхьал маӀна долу билгалдешнаш.	1	0	0		www.urok95.ru
72	Дуьхьал маӀна долу билгалдешнаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
73	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.	1	0	0		www.urok95.ru
74	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
75	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
76	ГӀалаташ тӀехь болх бар. Билгалдош тӀечӀагӀдар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Хандош. 10 с.						
77	Хандош.	1	0	0		www.urok95.ru
78	Хандош.	1	0	0		https://desharkho.ru/
79	Хандош.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
80	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0		www.urok95.ru
81	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
82	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0		www.urok95.ru

83	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
84	Хандешнашца ЦА, МА нийсаяздар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
85	Хандешнашца ЦА, МА нийсаяздар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
86	1амийначун хаарш-зийер агло № 173-174.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Шарахь 1амийнарг карладаккхар. 1бс.						
87	Шарахь 1амийна теманаш карлайахар.	1	0	0		www.urok95.ru
88	Шарахь 1амийна теманаш карлайахар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
89	Текст.	1	0	0		www.urok95.ru
90	Т1ера схьайазйар. (агло 179)	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
91	Дешан х1оттам.	1	0	0		www.urok95.ru
92	Дешан х1оттам.	1	0	0		https://desharkho.ru/
93	Суьрта т1ехь барта дийцар х1оттор. (агло 182)	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
94	Т1еч1аг1дар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
95	Къамелан дакъош.	1	0	0		www.urok95.ru
96	Къамелан дакъош.	1	0	0		www.urok95.ru
97	Аьзнаш а, элпаш а.	1	0	0		www.urok95.ru
98	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
99	Г1алаташ т1ехь болх бар. Т1еч1аг1дар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
100	Ц1ердешнийн дожарш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
101	Ц1ердешнийн дожарш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
102	Шарахь 1амийнарг т1еч1аг1дар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Программа сахьтийн барам		102	6	4		

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

4 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			1аморан терахь		Электронни дешаран ресурс.
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолларалин белхаш	Планаца	Билггал	
1амийнарг карладаккхар-28с.							
1	Дош. Предложени. Текст	1	0	0			https://desharkho.ru/
2	Дош. Предложени. Текст	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
3	Предложенин меженаш	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
4	Предложенин меженаш	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
5	Текстийн тайпанаш	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
6	Талламан болх	1	1	0			Диктант
7	Галаташ тIехь болх Аьзнаш а, элпаш а	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
8	Аьзнаш а, элпаш а Дешдакъя	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
9	Аьзнаш а, элпаш а Дешдакъя	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
10	Дешан х1оттам.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

11	Дешан х1оттам.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
12	Чолхе дешнаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
13	Дешхьалхенийн нийсайаздар. Дешхьалхе, дешт1аьхье.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
14	Дешхьалхенийн нийсайаздар. Дешхьалхе, дешт1аьхье.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
15	Къасторан ь,ь хьаьркаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
16	Къамелан дакъош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
17	Къамелан дакъош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
18	Къамелан дакъош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
19	Къамелан дакъош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
20	Талламан болх	1	1	0			Диктант
21	Г1алаташ т1ехь болх. . Предложенин цхьанатайпа нара меженаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
22	Предложенин	1	0	0			https://desharkho.ru/

	цхъанатайпанара меженаш.						https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
23	Предложенин цхъанатайпанара меженаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
24	Предложенин цхъанатайпанара меженаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
25	Текст.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
26	Текст.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
27	Изложенина кечам бар (аг1о 43).	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
28	Изложени. ШЕРАН ЗАМАНАШ.	1	0	1			Изложени
Ц1ердош-19с							
29	Г1алаташ т1ехь болх бар. Ц1ердош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
30	Ц1ердешнийн дожарш.Ц1ерниг дожар	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
31	Доланиг дожар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
32	Лург дожар	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

33	Дийриг дожар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
34	Кобчалниг дожар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
35	Хотталург дожар	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
36	Меттигниг дожар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
37	Дустург дожар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
38	Ціердешнийн дожарш. Карладаккхар	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
39	Ціердешнийн легарш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
40	Ціердешнийн легарш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
41	Ціердешнийн легарш.						https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
42	Талламан болх.	1	1	0			Диктант
43	Галаташна тлехь болх. Іамийнарг тлечлаглар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
44	Ціердешнийн дукхаллин терахь.	1	0	0			https://desharkho.ru/

						https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
45	Сочинени «1а» (аг1о 73) (кечам)	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
46	Сочинени «1а»	1	0	1		Сочинени
47	Г1алаташна т1ехь болх Ц1ердешнийн дукхаллин терахь.	1	0	0		Йозанан таллар
	Билгалдош-10сахьт					
48	Билгалдош.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
49	Билгалдош.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
50	Лааме а,лаамаза а билгалдешнаш	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
51	Лааме а,лаамаза а билгалдешнаш	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
52	Билгалдешнийн дожаршца хийцадалар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
53	Билгалдешнийн дожаршца хийцадалар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
54	Билгалдешнийн хьалхара легар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
55	Билгалдешнийн хьалхара легар.	1	0	1		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/

							ps95.ru/dikdosham/
56	Билгалдешнийн шолгла легар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
57	Карладаккхар, тлечлаглар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Терахьдош-3с							
58	Терахьдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
59	Масаллин а, роғаллин а терахьдешнаш	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
60	Масаллин а, роғаллин а терахьдешнаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Церметдош-6с							
61	Церметдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
62	Йаххыйн церметдешнаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
63	Йаххыйн церметдешнаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
64	Изложени («Ши накъост» ағло 107) (кечам)	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
65	Изложени «Ши накъост»	1	0	1			Изложени
66	Галаташна тлехь болх.	1	0	0			https://desharkho.ru

	Ціерметдош тлечлагдар.						/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Хандош-10с.							
67	Хандош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
68	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
69	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
70	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
71	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
72	Хандешан карара хан	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
73	Хандешан йахана хан	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
74	Хандешан йоглу хан	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
75	Талламан диктант	1	1	0			Диктант
76	Галаташна тлехь болх бар. Хандешнашца ца,манийсайаздар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

Чолхе предложени-2с.

77	Чолхе предложени	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
78	Чолхе предложени	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
79	Тедерзар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
80	Тедерзар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

1амийнарг карладаккхар-(22с)

81	1амийнарг карладаккхар. Предложени.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
82	1амийнарг карладаккхар. Предложени.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
83	Дешан х1оттам.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
84	Дешан х1оттам.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
85	Дешан х1оттам.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
86	Къмалан дакъош. Ц1ердош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

87	Къмалан дакъош. Ц1ердош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
88	Къмалан дакъош. Ц1ердош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
89	Билгалдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
90	Билгалдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
91	Билгалдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
92	Терахъдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
93	Терахъдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
94	Ц1ерметдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
95	Ц1ерметдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
96	Хандош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
97	Хандош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

98	Талламан диктант.	1	1	0			Диктант
99	Глалаташна тлехь болх бар.	1	0	0			
100	Тамийнарг тлечлаглар.	1	0	0			
101	Тестировани	1	0	0			
102	Шарахь Тамийначун жамлар.	1	0	0			
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		102	5	3			

Хьехаран-методикин латтор

Дешархочунна:

1. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. Соьлжа-Г1ала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.
2. Учебник Э.Х.Солтаханов., И.Э.Солтаханов., С.Э.Эдилов., «Нохчийн мотт» 4класс. Соьлжа-Г1ала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.
3. Мациев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. (Чеченско-русский словарь). – Грозный: ФГУП «ИПК «Грозненский рабочий», 2010. – 656 с.

Хьехархочунна:

1. Эдилов С.Э. Ловзуш, Йема. Юьхьанцарчу классийн хьехархошна методически пособи. (Играя, учимся. Методическое пособие для учителей начальных классов). – Грозный: ГУП «Книжное издательство», 2007. – 430 с.
5. Эдилов С. Э. Изложени язйан 1амор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 240 аг1о.
6. Эдилов С. Э. Сочинени язйан 1амор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 160 аг1о.

Хаамийн-ресурсийн латтор

1. Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка)//URL: <http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus>
2. Образовательный портал «Чеченская электронная школа» //URL: <https://desharkho.ru>
3. Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам //URL: <https://ps95.ru/dikdosham/ru>